

अनुसूची

प्रतिनिधिसभाको घोषणा, २०६३

शान्तिपूर्ण संयुक्त जनआन्दोलनमा नेपाली जनताले गरेको बलिदान, जीवन-उत्सर्ग र सहभागिता प्रति उच्च सम्मान गर्दै,

स्वतन्त्र र सार्वभौमसत्ता सम्पन्न नेपालको राज्यशक्तिको स्रोत जनता रहेको र नेपाली जनताले केही समयअघि शान्तिपूर्ण संयुक्त जनआन्दोलनद्वारा सार्वभौमसत्ता र राज्यशक्तिको स्रोत जनता मात्रभएको सत्यलाई स्थापित गर्ने उत्कट अभिलाषा प्रकट गरेको तथ्यलाई ध्यानमा राख्दै,

शान्तिपूर्ण संयुक्त जनआन्दोलनमा सात राजनीतिक दलको मार्गचित्र र सात दल-नेकपा (माओवादी) बीचको १२ बुँदे समझदारी अनुरूप नेपाली जनताले संविधानसभामार्फत नयाँ संविधान निर्माण गरी लोकतन्त्र, राज्यको पुनर्संरचना सहित समावेशी राज्यव्यवस्था र दिगो शान्ति स्थापना गर्न दिएको जनादेशलाई पूरा गर्ने सङ्कल्प गर्दै,

मुलुकको राष्ट्रिय अखण्डता, अविभाज्यता एवं राष्ट्रिय एकतालाई सुदृढ गर्न सार्वभौम नेपाली जनताको गहन जिम्मेवारीलाई आत्मसात गर्दै,

“राज्यशक्तिको स्रोत नेपाली जनता भएको र नेपालको सार्वभौमसत्ता एवं राजकीय सत्ता नेपाली जनतामा नै निहित रहेको तथ्यलाई हृदयङ्गम गर्दै वर्तमान जनआन्दोलनमार्फत अभिव्यक्त भएको जनभावना एवं आन्दोलनरत सात राजनीतिक दलको गठबन्धनको मार्गचित्रका आधारमा मुलुकमा जारी हिंसात्मक द्वन्द्व लगायत समग्र समस्याहरूको समाधान गर्न” २०६३ वैशाख ११ गतेको राजाको घोषणामा जनआन्दोलनको बलमा स्थापित प्रतिनिधिसभा सार्वभौम अधिकार सम्पन्न रहेको स्वीकार गरिएको,

२०४६ सालको जनआन्दोलनका उपलब्धिहरूलाई रक्षा गर्दै वर्तमान जनआन्दोलनका उपलब्धिहरूलाई संस्थागत गरी निरङ्कुश राजतन्त्रको अन्त्य र पूर्ण लोकतन्त्र स्थापनाको

दिशामा अग्रसर हुने जिम्मेवारी ग्रहण गर्न अर्को संवैधानिक व्यवस्था नभएसम्म सम्पूर्ण अधिकारहरू प्रयोग गर्नका लागि यो प्रतिनिधिसभा सार्वभौमसत्ता सम्पन्न भएको घोषणा गर्दछ, र राज्यशक्ति यही प्रतिनिधिसभामार्फत प्रयोग हुने भएकोले देहायको घोषणा गर्दछ, -

१. व्यवस्थापिकाका सम्बन्धमा

- १.१ नेपालको व्यवस्थापिका सम्बन्धी सम्पूर्ण अधिकार प्रतिनिधिसभाद्वारा प्रयोग गरिने छ। कानून निर्माण गर्ने प्रक्रिया प्रतिनिधिसभाले निर्धारण गरेबमोजिम हुने छ।
- १.२ संविधानसभाको मार्गमा अधि बढ्ने प्रक्रिया प्रतिनिधिसभाले आवश्यकता अनुसार निर्धारण गर्ने छ।
- १.३ प्रतिनिधिसभाको अधिवेशनको आह्वान र अन्त्य देहाय बमोजिम हुने छ -
 - (क) प्रधानमन्त्रीबाट अधिवेशनको आह्वान र प्रधानमन्त्रीको सिफारिशमा सभामुखबाट अधिवेशनको समापन गरिने छ।
 - (ख) प्रतिनिधिसभाको अधिवेशन चालु नरहेको वा बैठक स्थगित भएको अवस्थामा अधिवेशन वा बैठक बोलाउन वाञ्छनीय छ भनी प्रतिनिधिसभाको तत्काल कायम रहेको सम्पूर्ण सदस्य सङ्ख्याको एक चौथाई सदस्यहरूले सभामुखसमक्ष समावेदन गरेमा सभामुखले त्यस्तो अधिवेशन वा बैठक १५ दिनभित्र बस्ने गरी मिति र समय तोक्नुपर्नेछ।
- १.४ प्रतिनिधिसभाले प्रतिनिधिसभा नियमावली बनाई लागू गर्ने छ।

२. कार्यकारिणीका सम्बन्धमा

- २.१ नेपाल राज्यको सम्पूर्ण कार्यकारिणी अधिकार मन्त्रपरिषद्मा निहित रहने छ। “श्री ५ को सरकार” लाई अब उप्रान्त “नेपाल सरकार” भनिने छ।
- २.२ प्रतिनिधिसभा सदस्य नरहेका व्यक्ति पनि मन्त्रपरिषद्मा मनोनित हुन सक्ने छन्।
- २.३ मन्त्रपरिषद् प्रतिनिधिसभाप्रति उत्तरदायी रहने छ। मन्त्रपरिषद् र मन्त्रीहरू सामूहिक रूपमा र आफ्नो मन्त्रालयको कामका लागि व्यक्तिगत रूपमा समेत प्रतिनिधिसभाप्रति उत्तरदायी रहने छन्। प्रशासन, सेना, प्रहरी लगायत सम्पूर्ण कार्यकारी अङ्गहरू प्रतिनिधिसभाप्रति उत्तरदायी सरकारको मातहतमा रहने छन्।
- २.४ सरकारको कार्यविभाजन र कार्यसम्पादन नियमावली मन्त्रपरिषद्बाट पारित गरी प्रतिनिधिसभामा प्रस्तुत गरिने छ।

३. सेनाका सम्बन्धमा

- ३.१ “शाही नेपाली सेना” को नाम परिवर्तन गरी “नेपाली सेना” रहने छ।
- ३.२ राष्ट्रिय सुरक्षा परिषदसम्बन्धी विद्यमान व्यवस्था खारेज गरिएको छ। नेपाली सेनाको नियन्त्रण, प्रयोग र परिचालन गर्न प्रधानमन्त्रीको अध्यक्षतामा एक राष्ट्रिय सुरक्षा परिषद् रहने छ।

- ३.३ नेपाली सेनाको प्रधानसेनापतिको नियुक्ति मन्त्रपरिषदले गर्ने छ।
 - ३.४ सेनाको परमाधिपति सम्बन्धी विद्यमान व्यवस्था खारेज गरिएको छ।
 - ३.५ सेना परिचालनसम्बन्धी मन्त्रपरिषदको निर्णय ३० (तीस) दिनभित्र प्रतिनिधिसभाले तोकेको विशेष समितिमा प्रस्तुत भई अनुमोदन हुनुपर्नेछ।
 - ३.६ नेपाली सेनाको सङ्गठन समावेशी र राष्ट्रिय स्वरूपको हुने छ।
४. राजपरिषद्का सम्बन्धमा
- राजपरिषदको विद्यमान व्यवस्था खारेज गरिएको छ। त्यसले गर्दै आएका आवश्यक काम प्रतिनिधिसभाले व्यवस्था गरे बमोजिम हुने छ।
५. राजदरवार सम्बन्धमा
- ५.१ राजगद्दी उत्तराधिकारसम्बन्धी कानून बनाउने, संशोधन गर्ने र खारेज गर्ने अधिकार प्रतिनिधिसभामा रहने छ।
 - ५.२ श्री ५ को खर्च र सुविधा प्रतिनिधिसभाको निर्णय बमोजिम हुने छ।
 - ५.३ श्री ५ को निजी सम्पत्ति र आयमाथि कानून बमोजिम कर लाग्ने छ।
 - ५.४ श्री ५ बाट भए गरेका कामहरूका बारेमा प्रतिनिधिसभा र अदालतमा प्रश्न उठाउन सकिने छ।
 - ५.५ विद्यमान राजप्रासाद सेवालार्इ निजामती सेवाको अङ्ग बनाइने छ।
 - ५.६ राजदरवारको सुरक्षा प्रबन्ध मन्त्रपरिषदले व्यवस्था गरे बमोजिम हुने छ।
६. मुलकमा रहेको नागरिकताको समस्यालाई शीघ्र समाधान गरिने छ।
७. प्रचलनमा रहेको “राष्ट्रिय गान” लाई बैकल्पिक व्यवस्था गरी परिवर्तन गरिने छ।
८. नेपाल धर्म निरपेक्ष राज्य हुने छ।
९. विविध
- (क) राज्यका सबै अङ्ग र निकायले यसै प्रतिनिधिसभाबाट अधिकार पाएको सम्झी यस प्रति निष्ठावान रही सबैले आ-आफ्नो अधिकार प्रयोग गर्नुपर्नेछ।
 - (ख) तोकिएका सार्वजनिक पद धारण गर्ने पदाधिकारीहरूले प्रतिनिधिसभाबाट तोकिएको ढाँचामा तोकिएको शपथ लिने छन्। शपथ लिन इन्कार गर्ने अधिकारी पदमुक्त हुने छन्।
 - (ग) यस घोषणासँग बाभिने नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ र प्रचलित अन्य कानूनका व्यवस्थाहरू बाभिएको हदसम्म अमान्य हुने छन्।
 - (घ) यो घोषणाको कार्यान्वयनमा आइपर्ने कुनै पनि बाधा अड्काउ प्रतिनिधिसभाले निर्णय गरी फुकाउन सक्ने छ।
 - (ङ) उपरोक्त खण्ड (ग) र (घ) को प्रयोजनका लागि प्रतिनिधिसभामा एक समिति रहने छ।

नेपाल सरकार र नेकपा (माओवादी) बीच
युद्धविराम आचारसंहिताको सहमति

प्रस्तावना

ऐतिहासिक जनआन्दोलनमार्फत पूर्णलोकतन्त्र, अग्रगमन र शान्तिका पक्षमा प्रकट भएको जनादेशको सम्मान गर्दै;

मानवअधिकारको विश्वव्यापी घोषणापत्र, १९४८ तथा अन्तर्राष्ट्रिय मानवीय कानून र मानवअधिकार सम्बन्धी आधारभूत सिद्धान्त र मान्यताहरूप्रति प्रतिबद्ध रहँदै;

सात राजनीतिक दल एवं नेकपा माओवादीबीच भएको १२ बुँदे समझदारीलाई पूर्णरूपले पालना गर्ने प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दै;

प्रतिस्पर्धात्मक बहुदलीय शासन प्रणाली, नागरिक स्वतन्त्रता, मौलिक अधिकार, मानवअधिकार, प्रेस स्वतन्त्रता तथा कानुनी राज्यको अवधारणा लगायत लोकतान्त्रिक मूल्यमान्यताप्रति प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दै;

नेपाली जनताले संविधानसभाको निर्वाचनमा कुनै डर, धाकधम्की र हिंसाको प्रभाव विना नै सहभागी भई संविधान निर्माणको प्रक्रियामा सहभागी हुन पाउने आधारभूत अधिकारको प्रत्याभूति गर्दै तथा

लोकतन्त्र, शान्ति, समृद्धि, अग्रगामी सामाजिक परिवर्तन तथा देशको स्वतन्त्रता, सार्वभौमिकता र स्वाभिमानलाई केन्द्रमा राख्दै,

नेपाल सरकार र नेकपा माओवादीबीच भएको युद्धविरामलाई स्थायी शान्तिमा परिणत गर्न र वार्ताको माध्यमबाट समस्याको शान्तिपूर्ण समाधान गर्न नेपाली जनताको भावना अनुरूप देहायको आचारसंहिता जारी गरिएको छ ।

भयमुक्त नागरिक जीवनको सुनिश्चितता

१. एकअर्कालाई उत्तेजित गर्ने गरी कुनै सार्वजनिक वक्तव्य दिने वा त्यस प्रकारका अन्य कुनै काम नगर्ने ।
२. दुवै पक्षले जनसमुदायमा त्रास फैलने गरी सशस्त्र सेनाको परिचालन, प्रदर्शन र प्रयोग नगर्ने ।
३. एकअर्काका सैनिक वा सुरक्षा निकायमा आक्रमण वा विध्वंसात्मक कार्य नगर्ने, माइन बिछ्याउने वा एम्बुस थाप्ने जस्ता कार्य नगर्ने, आ-आफ्नो सेनामा नयाँ भर्ती नगर्ने तथा सुराकी नगर्ने ।
४. शान्ति सुव्यवस्था कायम राख्न दुवै पक्षले पारस्परिक सहयोग गर्ने ।
५. हातहतियार तथा सैनिक व्यवस्थापनबारे आपसी सहमतिको आधारमा आवश्यकता अनुसार छलफल तथा समझदारी कायम गर्दै जाने ।

जनतामा विश्वासको वातावरण निर्माण

६. सार्वजनिक भेला, सभा सम्मेलन, समारोह वा राजनीतिक क्रियाकलाप गर्दा दुवै पक्ष कम्ब्याट ड्रेसमा वा हात हतियार सहित उपस्थित नहुने ।
७. राजनीतिक दलका कार्यकर्ता तथा सामाजिक सङ्घ सङ्गठनका सदस्य व्यक्तिकारूले देशको कुनै पनि भागमा गएर आफ्नो विचारको प्रचार गर्ने, सभा सम्मेलन गर्ने र सङ्गठन गर्ने कार्य गर्न दुवै पक्षबाट कुनै किसिमको बाधा अवरोध नगर्ने तथा कुनै मानसिक वा शारीरिक दबाव नदिने ।

जनताका आधारभूत सेवा र विकास निर्माण सम्बन्धमा

८. युद्धविराम अर्वाधिभर बन्द वा चक्का जाम जस्ता कार्यक्रमहरू नगर्ने । तर शान्तिपूर्ण ढङ्गका सभा जुलुसहरू गर्न सकिने ।
९. जनताका आधारभूत सेवा र सुविधा निर्वाधरूपले सञ्चालन हुन दिने ।
१०. जनहित तथा विकास निर्माणका नियमित काम शान्तिपूर्ण ढङ्गले अगाडि बढाउने कुरामा कुनै बाधा/व्यवधान नपुऱ्याउने ।
११. खाद्यान्न, औषधि, विकास निर्माणका सामग्रीहरू तथा दैनिक उपभोगका वस्तुहरू ओसारपसार गर्न बन्देज नलगाउने र बाधा विरोध नगर्ने ।

शिक्षण संस्था, अस्पताल तथा औद्योगिक प्रतिष्ठानहरूको सुसञ्चालन

१२. विद्यालय, कलेज, विश्वविद्यालय, अस्पताल, उपचार केन्द्रहरू तथा औद्योगिक प्रतिष्ठानलाई सुचारु रूपले सञ्चालन गर्न दुवै पक्षबाट वातावरणको निर्माण गर्ने ।

सञ्चार माध्यमबाट शान्तिवार्तालाई सहयोग

१३. युद्धविराम, आचारसंहिता र शान्ति प्रक्रियाका पक्षमा सूचना प्रवाह गर्ने तथा राजनीतिक पक्षमा सूचना प्रवाह गर्ने तथा राजनीतिक प्रचारप्रसार गर्ने कार्य गर्दा शिष्ट तथा मर्यादित भाषाको प्रयोग गर्ने ।

१४. सञ्चार माध्यमबाट वार्ता तथा शान्ति प्रक्रियालाई प्रतिकूल असर पर्ने खालका अभिव्यक्ति कसैले नदिने ।

बलपूर्वक चन्दा र आर्थिक सहयोग नउठाउने

१५. कसैको इच्छा विपरीत चन्दा र आर्थिक सहयोग, नगदी, जिन्सी वा सेवा नउठाउने वा परिचालन नगर्ने ।

रिहाई र पुनर्स्थापन

१६. विभिन्न व्यक्तिहरूमाथि दुवै पक्षद्वारा लगाइएका आरोप, अभियोग र मुद्दा फिर्ता गर्ने र बन्दीहरूलाई रिहाई गर्दै जाने ।

१७. बेपत्ता नागरिकहरूको स्थिति यथाशीघ्र सार्वजनिक गर्ने ।

१८. विस्थापित भएका व्यक्तिलाई आ-आफ्नो घरमा फर्किएर शान्तिपूर्ण सहज तथा सम्मानपूर्वक पुनर्स्थापित हुने कार्यमा सहयोग गर्ने ।

१९. द्वन्द्वको क्रममा राजनीतिक दलका नेता, कार्यकर्ता तथा सर्वसाधारण जनताको कब्जा गरिएका वा ताला लगाइएको वा प्रयोग गर्न नदिइएका सम्पत्ति सम्बन्धित व्यक्ति वा परिवारलाई फिर्ता र उपभोग गर्न दिने । सो सम्पत्ति फिर्ता गर्ने प्रक्रियामा समस्या उत्पन्न भएमा आपसी सहमतिको आधारमा समाधान गर्ने ।

वार्ता सहजीकरण

२०. वार्तामा संलग्न हुने दुवै पक्षका व्यक्तिहरूको आवागमन एवं गतिविधिमा कुनै प्रकारको बाधा व्यवधान नगर्ने ।

अनुगमन

२१. दुवै पक्षको आपसी सहमतिको आधारमा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय अनुगमन टोलीद्वारा युद्धविरामको अनुगमन गराउने ।

विविध

२२. आचारसंहिताको व्याख्यामा कुनै विवाद उत्पन्न भएमा दुवै पक्षको सहमतिबाट समस्याको समाधान गरिने ।

२३. प्रस्तावनाको भावना अनुरूप यो आचारसंहितामा दुवै पक्षको सहमतिले थपघट वा संशोधन गर्न सकिने ।

२४. यो आचारसंहिता हस्ताक्षर भएपछि तुरुन्त प्रारम्भ गर्ने ।

२५. आचारसंहिता हस्ताक्षर भएपछि यो आचारसंहिता सार्वजनिक गर्ने ।

नेकपा (माओवादी) का तर्फबाट

नाम: कृष्णवहादुर महारा

हस्ताक्षर:

मिति: २०६३।२।१२

नेपाल सरकारका तर्फबाट

नाम: कृष्णप्रसाद सिटौला

हस्ताक्षर:

मिति: २०६३।२।१२

सात दल र नेकपा (माओवादी) बीच
आठ बुँदे सहमति

आज मिति २०६३।०३।०२ का दिन सरकार-माओवादी वार्ता टोलीको आयोजनामा सात राजनीतिक दल र नेकपा (माओवादी) का शीर्ष नेताहरूको बैठक प्रधानमन्त्री निवास, बालुवाटारमा सम्पन्न भएको छ। बैठकमा सहमति भएका बुँदाहरू निम्नप्रकार छन्-

१. २०६२ मङ्सिर ७ गते सात राजनीतिक दल एवं नेकपा (माओवादी) बीच भएको १२ बुँदे समझदारी र २०६३ जेठ १२ गते सरकार-माओवादी वार्ता टोलीले सार्वजनिक गरेको नेपाल सरकार र नेकपा (माओवादी) बीच सहमति भएको युद्धविराम आचारसंहितालाई दृढता र इमानदारीताका साथ कार्यान्वयन गर्ने ।
२. प्रतिस्पर्धात्मक बहुदलीय शासन प्रणाली, नागरिक स्वतन्त्रता, मौलिक अधिकार, मानवअधिकार, प्रेस स्वतन्त्रता तथा कानुनी राज्यको अवधारणा लगायत लोकतान्त्रिक मूल्य मान्यताप्रति प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दै तदनुरूप शान्तिपूर्ण ढङ्गले आ-आफ्ना गतिविधि सञ्चालन गर्ने ।
३. संविधानसभाको स्वतन्त्र तथा निष्पक्ष निर्वाचनका लागि दुवै पक्षका सेना र हतियारको व्यवस्थापनमा सहयोग गर्न र त्यसको अनुगमन गर्न संयुक्त राष्ट्र सङ्घलाई अनुरोध गर्ने ।
४. २०४६ सालको जनआन्दोलन र हालैको ऐतिहासिक आन्दोलनबाट प्राप्त लोकतान्त्रिक अधिकारहरूको प्रत्याभूति गर्दै र १२ बुँदे समझदारीमा व्यक्त प्रतिबद्धता र युद्धविराम आचारसंहिताको प्रस्तावनाको भावनालाई आधार बनाउँदै अन्तरिम संविधान निर्माण गर्ने, सोही अनुरूप अन्तरिम सरकार गठन गर्ने, संविधान सभाको निर्वाचनको मिति

घोषणा गर्ने, सहमतिद्वारा अर्को व्यवस्था गरी प्रतिनिधिसभा भङ्ग गर्ने र नेकपा (माओवादी) द्वारा गठित जनसरकारहरू विघटन गर्ने ।

५. दूरगामी प्रभाव पार्ने राष्ट्रिय महत्त्वका विषयहरूमा सहमतिका आधारमा निर्णय लिने ।
६. नेपाली जनताले संविधानसभाको निर्वाचनमा कुनै डर, धाक, धम्की र हिंसाको प्रभाव बिना नै संविधान निर्माणको प्रक्रियामा सहभागी हुन पाउने आधारभूत अधिकारको प्रत्याभूति गर्ने । निर्वाचनमा आवश्यकता अनुसार अन्तर्राष्ट्रिय पर्यवेक्षण तथा अनुगमन गराउने ।
७. संविधानसभाको निर्वाचनमार्फत वर्गीय, जातीय, क्षेत्रीय, लिङ्गीय लगायतका समस्याहरूको समाधान गर्ने गरी राज्यको अग्रगामी पुनर्संरचना गर्ने । लोकतन्त्र, शान्ति, समृद्धि, अग्रगमन तथा देशको स्वतन्त्रता, सार्वभौमिकता र स्वाभिमानलाई केन्द्रमा राख्दै नेपाल सरकार र नेकपा (माओवादी) बीच भएको युद्धविरामलाई स्थायी शान्तिमा परिणत गर्ने र वार्ताको माध्यमबाटै समस्याको समाधान गर्ने प्रतिबद्धता व्यक्त गर्ने ।
८. सरकार-माओवादी वार्ता टोलीलाई माथि उल्लिखित विषयहरूसँग सम्बन्धित सबै कार्यहरू अविलम्ब सम्पन्न गर्न निर्देशन गरिएको छ ।

नेकपा (माओवादी) को तर्फबाट:
प्रचण्ड
अध्यक्ष
नेकपा (माओवादी)

सात राजनीतिक दलको तर्फबाट:
श्री गिरिजाप्रसाद कोइराला
प्रधानमन्त्री तथा सभापति
नेपाली काङ्ग्रेस

श्री माधव कुमार नेपाल
महासचिव
नेकपा (एमाले)

श्री शेरबहादुर देउवा
सभापति
नेपाली काङ्ग्रेस (प्रजातान्त्रिक)

श्री अमिक शेरचन
उप-प्रधानमन्त्री तथा
अध्यक्ष जनमोर्चा नेपाल

अनुसूची • ३२५

श्री भरत विमल यादव

उपाध्यक्ष

नेपाल सद्भावना पार्टी (आनन्दीदेवी)

श्री नारायणमान विजुक्छे

अध्यक्ष

नेपाल मजदुर किसान पार्टी

श्री प्रभु नारायण चौधरी

मन्त्री तथा अध्यक्ष

वाममोर्चा नेपाल

मिति : २०६३०३०२ गते

सात दल र नेकपा (माओवादी) बीच राजनीतिक सहमति

नेपाली जनताले २००७ साल पहिलेदेखि हालसम्म पटकपटक गर्दै आएका ऐतिहासिक सङ्घर्ष र जनआन्दोलनमार्फत लोकतन्त्र, शान्ति र अग्रगमनका पक्षमा प्रकट भएको जनादेशको सम्मान गर्दै,

सात राजनीतिक दल र नेकपा (माओवादी) बीच सम्पन्न १२ बुँदे समझदारी, ८ बुँदे सहमति र २५ बुँदे आचारसंहिता लगायत नेपाल सरकार र नेकपा (माओवादी) बीच सम्पन्न सबै सम्झौता, सहमति, आचारसंहिता र संयुक्त राष्ट्र सङ्घलाई प्रेषित समान धारणाको पत्राचार प्रति पूर्ण प्रतिबद्धताको पुनःपुष्टि गर्दै,

देशमा विद्यमान वर्गीय, जातीय, क्षेत्रीय, लैङ्गिक समस्याहरूलाई समाधान गर्दै राज्यको अग्रगामी पुनर्संरचना गर्नुपर्ने सङ्कल्प गर्दै,

प्रतिस्पर्धात्मक बहुदलीय लोकतान्त्रिक शासन व्यवस्था, नागरिक स्वतन्त्रता, मौलिक अधिकार, मानवअधिकार, पूर्ण प्रेस स्वतन्त्रता तथा कानुनी राज्यको अवधारणा लगायत लोकतान्त्रिक मूल्य मान्यता प्रतिको पूर्ण प्रतिबद्धतालाई दोहोर्‍याउदै,

नेपाली जनताको भयमुक्त वातावरणमा संविधानसभाको निर्वाचनमा सहभागीहुन पाउने आधारभूत अधिकारको प्रत्याभूति गर्दै,

लोकतन्त्र, शान्ति, समृद्धि, अग्रगामी आर्थिक-सामाजिक परिवर्तन तथा देशको स्वतन्त्रता, अखण्डता, सार्वभौमिकता र स्वाभिमानलाई केन्द्रमा राख्दै २०६४ जेठ महिनाभित्र स्वतन्त्र र निष्पक्ष रूपले संविधानसभाको निर्वाचन सम्पन्न गर्ने दुवै पक्षको प्रतिबद्धतालाई कार्यान्वयन गर्न आज मिति २०६३ कात्तिक २२ गते सात दल र नेकपा (माओवादी) का शीर्ष नेताहरूको बैठकबाट निम्न लिखित निर्णयहरू भएका छन् ।

I. विगतका सहमतिहरूको कार्यान्वयन सम्बन्धमा

१. विगतमा गरिएका सबै समझदारी, सहमति र आचारसंहितालाई पूर्ण रूपले, इमान्दारितापूर्वक र कडाईका साथ कार्यान्वयन गराउने ।
२. विगतमा राज्य र माओवादी दुवै पक्षबाट वेपत्ता पारिएका भनिएका नागरिकहरूको सम्बन्धमा छानबीन गरी स्थिति सार्वजनिक गर्न उच्चस्तरीय छानबीन आयोग गठन गर्ने ।
३. कब्जा गरिएका घरजग्गा सम्पत्ति फिर्ता गर्ने कार्यलाई तीव्रता दिने । विस्थापितहरू घर फर्किने वातावरणको सुनिश्चितता गर्ने । यस निमित्त जिल्ला-जिल्लामा दुवै पक्ष सम्मिलित समिति गठन गर्ने । यी सबै कार्यलाई एक महिनाभित्र पूर्णता दिने ।
४. राज्य र नेकपा (माओवादी) द्वारा राजनीतिक नेता तथा कार्यकर्ताहरूमाथि लगाइएका सबै आरोप र अभियोगहरू फिर्ता भएको सार्वजनिक घोषणा गर्ने र दुवै तर्फका राजनीतिक बन्दीहरूलाई तुरुन्त रिहा गर्ने ।

II. सेना र हतियार व्यवस्थापन सम्बन्धमा

संविधानसभाको निर्वाचनलाई शान्तिपूर्ण, निष्पक्ष र भयरहित वातावरणमा सम्पन्न गर्न र सेनाको लोकतन्त्रीकरण तथा पुनर्संरचना गर्न विगतमा भएका १२ बुँदे समझदारी, ८ बुँदे सहमति, २५ बुँदे आचारसंहिता र संयुक्त राष्ट्र सङ्घलाई पठाइएको ५ बुँदे पत्रको भावनाअनुरूप निम्न कामहरू गर्ने :-

माओवादी सेनाको सम्बन्धमा :

१. २०६३ साउन २४ गते नेपाल सरकार र नेकपा (माओवादी) को तर्फबाट संयुक्त राष्ट्र सङ्घलाई पठाइएको पत्रमा व्यक्त प्रतिबद्धता अनुसार माओवादी सेनाका लडाकुहरू (combatants) निम्न लिखित स्थानहरूमा अस्थायी शिविरहरू (cantonments) मा सीमित रहने । संयुक्त राष्ट्र सङ्घद्वारा उनीहरूको प्रमाणीकरण र अनुगमन गर्ने ।

मुख्य शिविरहरू निम्न स्थानहरूमा रहने छन् :

१. कैलाली २. सुर्खेत ३. रोल्पा ४. पाल्पा ५. काभ्रे ६. सिन्धुली ७. इलाम
मुख्य शिविरहरू वरिपरि ३/३ ओटाका दरले सहायक शिविरहरू रहने छन् ।
२. माओवादी सेनाका लडाकुहरू शिविरमा रहेपछि शिविरको सुरक्षा चाहिने हातहतियार र गोलीगद्दा बाहेक अन्य सबै हतियारहरू शिविरभित्रै सुरक्षित भण्डारण गर्ने र एकल ताल्चा लगाई चाबी सम्बन्धित पक्षले नै राख्ने । सो ताल्चा लगाउने प्रक्रियामा संयुक्त राष्ट्र सङ्घको निगरानीका लागि उसको रेकर्ड, साइरन सहितको संयन्त्र (device) सम्मिलित गर्ने । भण्डारण गरिएका हातहतियारहरूको आवश्यक जाँच गर्नु पर्दा संयुक्त राष्ट्र सङ्घले सम्बन्धित पक्षको रोहवरमा गर्ने । क्यामरा अनुगमन लगायत यस सम्बन्धमा अन्य विस्तृत प्राविधिक विवरण संयुक्त राष्ट्र सङ्घ, नेकपा (माओवादी) र नेपाल सरकारका सहमतिले तयार गर्ने ।

३. माओवादी सेनाका लडाकुहरू अस्थायी शिविरमा बसिसकेपछि उनीहरूको रसदपानी लगायत अन्य आवश्यक व्यवस्था नेपाल सरकारले गर्ने ।
४. माओवादी सेनाका लडाकुहरूको रेखदेख, समायोजन र पुनर्स्थापना निम्ति अन्तरिम मन्त्रिपरिषदले विशेष समिति बनाएर काम गर्ने ।
५. माओवादी नेताहरूको सुरक्षा व्यवस्था सरकारसँगको सहमतिले गर्ने ।

नेपाली सेनाको सम्बन्धमा :

६. संयुक्त राष्ट्र सङ्घलाई प्रेषित पत्रमा व्यक्त प्रतिबद्धता अनुसार नेपाली सेना ब्यारेकभित्र सिमित रहने । उसका हतियारहरू कसैको पनि पक्ष या विपक्षमा प्रयोग नहुने कुराको प्रत्याभूति गर्ने । माओवादी सेनाका तर्फबाट भण्डारण भएका हतियारको बराबरी सङ्ख्यामा नेपाली सेनाले पनि आफ्ना हतियारहरू सुरक्षित भण्डारण गर्ने र एकल ताल्चा लगाई चाबी सम्बन्धित पक्षले नै राख्ने । सो ताल्चा लगाउने प्रक्रियामा संयुक्त राष्ट्र सङ्घको निगरानीको लागि उसको रेकर्ड, साइरन सहितको संयन्त्र (device) सम्मिलित गर्ने । भण्डारण गरिएका हातहतियारहरूको आवश्यक जाँच गर्नु पर्दा संयुक्त राष्ट्र सङ्घले सम्बन्धित पक्षको रोहवरमा गर्ने । क्यामरा अनुगमन लगायत यस सम्बन्धका अन्य विस्तृत प्राविधिक विवरण संयुक्त राष्ट्र सङ्घ, नेपाल सरकार र नेकपा (माओवादी) को सहमतिले तयार गर्ने ।
७. नेपाली सेनाको नियन्त्रण, परिचालन र व्यवस्थापन नयाँ सैनिक ऐन बमोजिम मन्त्रिपरिषदले गर्ने । अन्तरिम मन्त्रिपरिषदले राजनीतिक सहमति र अन्तरिम व्यवस्थापिकाको सम्बन्धित समितिसमेतको सुझाव लिएर नेपाली सेनाको लोकतन्त्रीकरणको विस्तृत कार्ययोजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने । यसअन्तर्गत नेपाली सेनाको उपयुक्त सङ्ख्या, लोकतान्त्रिक संरचना, राष्ट्रिय र समावेशी चरित्र निर्माण गर्दै लोकतन्त्र र मानवअधिकारको मूल्यद्वारा सेनालाई प्रशिक्षित गर्ने लगायतका कामहरू गर्ने ।
८. नेपाली सेनाले गर्दै आएका सीमा सुरक्षा, आरक्ष, निकुञ्ज, बैक, विमानस्थल, विद्युतगृह, टेलिफोन टावर, केन्द्रीय सचिवालय, विशिष्ट व्यक्तिहरूको सुरक्षा लगायतका कामहरूलाई निरन्तरता दिने ।

III. अन्तरिम संविधानका विषयवस्तुबारे

१. अन्तरिम संविधानबारे

- (क) अन्तरिम संविधान मस्यौदा समितिद्वारा प्रस्तुत अन्तरिम संविधानलाई आज भएका सहमतिका आधारमा पूर्णता दिने ।
- (ख) पुनर्स्थापित प्रतिनिधिसभाद्वारा अन्तरिम संविधान जारी गरिने छ र नवगठित अन्तरिम विधायिकाले उक्त संविधानलाई अनुमोदन गर्ने छ ।

२. राजतन्त्रबारे

- (क) मुलुकको शासन व्यवस्थासम्बन्धी कतै पनि अधिकार राजामा रहने छैन ।
- (ख) स्वर्गीय राजा वीरेन्द्र, रानी ऐश्वर्य र निजहरूका परिवारको सम्पत्ति नेपाल सरकारको मातहतमा ल्याई टुट्ट बनाएर राष्ट्रहितमा प्रयोग गर्ने ।

- (ग) राजाको हैसियतले राजा ज्ञानेन्द्रलाई प्राप्त भएका सबै सम्पत्तिहरू (जस्तै विभिन्न स्थानका दरवारहरू, वन तथा निकुञ्जहरू, ऐतिहासिक र पुरातात्विक महत्त्वका सम्पदाहरू आदि) राष्ट्रियकरण गर्ने ।
- (घ) राजसंस्था कायम राख्ने वा नराख्नेबारे संविधानसभाको पहिलो बैठकद्वारा साधारण बहुमतले टुङ्गो लगाउने ।
३. अन्तरिम व्यवस्थापिका संसद्बारे
- (क) अन्तरिम व्यवस्थापिका निम्न प्रकार एक सदनात्मक संसद् हुने छ :
- (i) सात राजनीतिक दल र अन्य दलका हाल प्रतिनिधिसभा र राष्ट्रिय सभाका निर्वाचित सदस्यहरू समेत गरी २०९ जना (जनआन्दोलनको विपक्षमा रहेकाहरू बाहेक) । संयुक्त वाम मोर्चाको वर्तमान संसद्मा प्रतिनिधि नभएको हुँदा सहमतिका आधारमा मनोनयन गरिने ।
- (ii) नेकपा (माओवादी) को तर्फबाट ७३ जना ।
- (iii) जनवर्गीय तथा पेशागत सङ्गठन, उत्पीडित जाति तथा क्षेत्रका प्रतिनिधिहरू र राजनीतिक व्यक्तिहरूबाट ४८ जना (सहमतिका आधारमा मनोनित गर्ने) ।
- कुल सदस्य - ३२०
- तर जनआन्दोलनको विपक्षमा रहेकाहरू अन्तरिम व्यवस्थापिकामा रहने छैनन् ।
- (ख) अन्तरिम व्यवस्थापिकाको गठन भएपश्चात् पुनर्स्थापित प्रतिनिधिसभा र राष्ट्रियसभा भङ्ग हुने ।
- (ग) अन्तरिम व्यवस्थापिका-संसद् गठन भएको दिनदेखि नेकपा (माओवादी) को नेतृत्वमा रहँदै आएका जनसरकार, जनअदालत लगायतका सत्तासम्बद्ध सबै निकायभङ्ग हुने ।
- (घ) अन्तरिम व्यवस्थापिका राजनीतिक सहमतिका आधारमा सञ्चालन गर्ने ।
४. अन्तरिम सरकारबारे
- (क) सहमतिका आधारमा अन्तरिम मन्त्रिपरिषद् गठन गर्ने ।
- (ख) अन्तरिम मन्त्रिपरिषद्को संरचना र कार्य विभाजन आपसी सहमतिबाट तय गर्ने ।
- (ग) अन्तरिम सरकारको सञ्चालन संयुक्त जनआन्दोलनको भावना, राजनीतिक सहमति र सहकार्यको संस्कृति अनुरूप गर्ने ।
५. न्यायपालिकाबारे
- (क) स्वतन्त्र न्यायपालिकाको अवधारण र मूल्यमान्यतालाई अनुसरण गर्ने ।
- (ख) न्यायपालिकालाई जनआन्दोलनको भावना, लोकतन्त्र र अन्तरिम संविधानप्रति प्रतिबद्ध बनाउने ।
- (ग) संविधानसभा सम्बन्धी विवादहरूको निरूपण गर्न संवैधानिक अदालतको गठन गर्ने ।

६. संवैधानिक अङ्गहरूबारे

- (क) प्रधानमन्त्री, प्रधानन्यायाधीश र अन्तरिम व्यवस्थापिकाका सभामुख सहितको नयाँ संवैधानिक परिषद्को व्यवस्था गरेर यसमार्फत संवैधानिक अङ्गहरूको नियुक्ति लगायतका विषयहरूमा सिफारिश गर्ने व्यवस्था मिलाउने। नियुक्तिहरू गर्दा निश्चित मापदण्डलाई आधार बनाउने।
- (ख) सहमतिको आधारमा निर्वाचन आयोगलाई पूर्णता दिने।

७. स्थानीय निकायहरूबारे

- (क) सात दल र नेकपा (माओवादी) को सहमतिले जिल्ला, नगर र गाउँ स्तरमा अन्तरिम स्थानीय निकाय गठन गर्ने।

८. नागरिकता समस्या सम्बन्धमा

- (क) संविधानसभाको निर्वाचन अगावै नागरिकताबाट वञ्चित सबै नेपाली नागरिकहरूलाई नागरिकताको प्रमाणपत्र वितरण गर्ने।
- (ख) २०४६ चैत्र मसान्तलाई आधार वर्ष मानी त्यसभन्दा अगाडि नेपालमा जन्म भई निरन्तर स्थायी बसोबास गर्दै आएका सबै नेपाली नागरिकहरूलाई सरल ढङ्गले नागरिकताको प्रमाणपत्र वितरण गर्ने व्यवस्था गर्ने।
- (ग) नागरिकता प्राप्तिसम्बन्धी अन्य व्यवस्था कानूनमा उल्लेख भए बमोजिम हुने।

९. संविधानसभा निर्वाचन सम्बन्धमा

- (क) आगामी २०६४ जेठ भित्र संविधानसभाको निर्वाचन सम्पन्न गर्ने गरी मिति तय गर्न अन्तरिम मन्त्रीपरिषद्लाई अधिकार प्रदान गर्ने।
- (ख) संविधानसभाको निर्वाचन मिश्रित प्रणालीको आधारमा गर्ने। २०५ सदस्य उम्मेदवारलाई मत दिने “पहिलो हुने निर्वाचित हुने” (first past the post) प्रणालीअनुसार र २०४ सदस्य पार्टीलाई मत दिने समानुपातिक निर्वाचन प्रणालीअनुसार निर्वाचित हुने। यस सम्बन्धमा निर्वाचन आयोगसँग छलफल गरेर कानून बनाउने।
- (ग) दलहरूले उम्मेदवारहरू सूचीकृत गर्दा उत्पीडित जाति, क्षेत्र, मधेसी, महिला, दलित लगायत अन्य वर्ग समेतको समानुपातिक प्रतिनिधित्व गराउनु पर्ने।
- (घ) राष्ट्रिय जीवनका महत्त्वपूर्ण व्यक्तिहरूमध्येबाट सहमतिका आधारमा अन्तरिम मन्त्रिपरिषद्बाट मनोनित हुने १६ जना।
- (ङ) संविधानसभाको कुल सङ्ख्या ४२५ कायम गर्ने।
- (च) अन्तरिम संविधान जारी हुँदाका वखत १८ वर्ष उमेर पुगेका नेपाली नागरिक मतदाता हुने।
- (छ) संविधानसभाको निर्वाचनको अनुगमन संयुक्त राष्ट्र सङ्घद्वारा गराउने।

१०. राज्यको ढाँचाबारे

- (क) वर्गीय, जातीय, भाषिक, लैङ्गिक, सांस्कृतिक, धार्मिक र क्षेत्रीय भेदभावको अन्त्य गर्न राज्यको वर्तमान केन्द्रीकृत र एकात्मक ढाँचाको अन्त्य गरी राज्यको समावेशी, लोकतान्त्रिक र अग्रगामी पुनर्संरचना गर्ने ।
- (ख) राज्यको पुनःसंरचनाको लागि सुभावा दिन एक उच्च स्तरीय आयोगको गठन गर्ने ।
- (ग) राज्यको पुनःसंरचनाको अन्तिम टुङ्गो संविधानसभाले लगाउने ।

११. आर्थिक-सामाजिक रूपान्तरणबारे निर्देशक सिद्धान्तहरू

- (क) सामन्तवादका सबै रूपहरूको अन्त्य गर्ने आर्थिक सामाजिक रूपान्तरणको न्यूनतम साभ्ना कार्यक्रम आपसी सहमतिले तय गरेर लागू गर्दै जाने ।
- (ख) सामन्ती भूस्वामित्वको अन्त्य गर्दै वैज्ञानिक भूमिसुधार कार्यक्रम लागू गर्ने नीति तय गर्ने ।
- (ग) राष्ट्रिय उद्योगधन्दा र साधनस्रोतको संरक्षण र प्रवर्धन गर्ने नीति अनुसरण गर्ने ।
- (घ) शिक्षा, स्वास्थ्य, आवास, रोजगारी र खाद्य सुरक्षामा सबै नागरिकको अधिकार स्थापित गर्ने नीति लिने ।
- (ङ) सुकुम्बासी, कमैया, हलिया, हरवाचरवा लगायतका आर्थिक सामाजिक रूपले पछाडि परेका वर्गलाई जग्गा लगायत आर्थिक सामाजिक सुरक्षाको व्यवस्था गर्ने नीति लिने ।
- (च) सरकारी लाभको पदमा रहेर भ्रष्टाचार गरी अकूत सम्पति आर्जन गर्नेहरू उपर कडा कारवाही गरी दण्डित गर्ने नीति लिने ।
- (छ) देशको आर्थिक-सामाजिक रूपान्तरण एवं न्यायका साथै देशलाई छिटो समुन्नत र आर्थिक रूपले समृद्धशाली बनाउन एक साभ्ना विकास अवधारणा निर्माण गर्ने ।
- (ज) श्रमिकका पेशागत अधिकारको सुनिश्चितता गर्दै उद्योगधन्दा, व्यापार, निर्यात प्रवर्धन आदिको लागि लगानी वृद्धि गरी रोजगारी एवं आय आर्जनका अवसरहरूको व्यापक वृद्धि गर्ने नीति अनुसरण गर्ने ।

IV. द्वन्द्वपीडितहरूको व्यवस्थापन सम्बन्धमा

१. सशस्त्र द्वन्द्वको क्रममा मारिएकाहरूको परिवारलाई तथा यस क्रममा घाइते भई अपाङ्ग र अशक्त भएकाहरूलाई उचित राहत, सम्मान तथा पुनर्स्थापनाको व्यवस्था गर्ने ।
२. छानवीन आयोगको प्रतिवेदनको आधारमा वेपत्ता भएकाहरूको पीडित परिवारलाई राहत उपलब्ध गराउने ।
३. सशस्त्र द्वन्द्वको क्रममा विस्थापितहरूको पुनर्स्थापना नष्ट भएका निजी तथा सार्वजनिक सम्पतिहरूको हकमा राहत प्रदान गर्न तथा ध्वस्त संरचनाहरूको पुर्ननिर्माण गर्न विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

३३२ • माओवादी सङ्घर्ष : शान्तिपूर्ण रूपान्तरण

४. सशस्त्र द्वन्दको क्रममा मानवअधिकारको गम्भिर उल्लङ्घन गर्ने तथा मानवता विरुद्धको अपराधमा संलग्नहरूको बारेमा सत्य अन्वेषण गर्न र समाजमा मेलमिलापको वातावरण निर्माण गर्न आपसी सहमतिबाट उच्चस्तरीय सत्य निरूपण तथा मेलमिलाप आयोगको गठन गर्ने ।

V. विविध

१. सबै सहमति र सम्झौताहरूको कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन गर्न सहमतिले एक उच्चस्तरीय संयुक्त अनुगमन समिति गठन गर्ने ।
२. आचारसंहिता, समझदारी-सहमति, सम्झौता तथा कानून विपरीतका गतिविधि एवं कामकारवाही गर्ने जो कसैलाई पनि सरकारले कारवाही गरी दण्डित गर्ने छ ।
३. गणतन्त्र, आर्थिक-सामाजिक रूपान्तरण, जनमत सङ्ग्रह, निर्वाचन प्रणाली लगायत अहिले साभ्ना सहमति कायम हुन नसकेका विषयहरूमा पार्टीहरू संविधानसभाको निर्वाचनको क्रममा आ-आफना नीति र मतअनुसार प्रस्तुत हुन स्वतन्त्र हुने छन् ।

VI. समय-तालिका

१. नेपाल सरकार र नेकपा (माओवादी) बीच विस्तृत शान्ति सम्झौता २०६३ कार्तिक ३० गतेसम्म गर्ने ।
२. उल्लिखित II १ बमोजिम २०६३ मङ्सिर ५ गतेभित्र माओवादी सेनाका लडाकुहरू हातहतियारसहित निर्धारित शिविरमा जम्मा (confine) भैसके र हातियार भण्डारण गर्ने । संयुक्त राष्ट्र सङ्घद्वारा उनीहरूको प्रमाणीकरण र अनुगमन गर्ने ।
३. उल्लिखित II ५ बमोजिम २०६३ मङ्सिर ५ गतेभित्र नेपाली सेना ब्यारेकभित्र सिमित रहने, निर्धारित हातहतियार भण्डारण गर्ने र त्यसको अनुगमन संयुक्त राष्ट्र सङ्घले गर्ने ।
४. २०६३ मङ्सिर ५ गतेभित्र अन्तरिम संविधानलाई पूर्णता दिने ।
५. २०६३ मङ्सिर १० गतेभित्र अन्तरिम संविधान जारी गर्ने, अन्तरिम व्यवस्थापिकाको गठन गर्ने र प्रतिनिधिसभा र राष्ट्रिय सभाको विघटन गर्ने ।
६. २०६३ मङ्सिर १५ गतेसम्म अन्तरिम मन्त्रिपरिषद् गठन गर्ने ।

मिति : २०६३ कार्तिक २२

प्रचण्ड

अध्यक्ष, नेकपा (माओवादी)

गिरिजाप्रसाद कोइराला

प्रधानमन्त्री

तथा सभापति, नेपाली काङ्ग्रेस

माधवकुमार नेपाल

महासचिव, नेकपा (एमाले)

शेरबहादुर देउवा

सभापति, नेपाली काङ्ग्रेस (प्रजातान्त्रिक)

अमिक शेरचन
उप-प्रधानमन्त्री
तथा अध्यक्ष, जनमोर्चा नेपाल

भरत विमल यादव
उपाध्यक्ष, नेपाल सद्भावना पार्टी (आनन्दीदेवी)

नारायणमान विजुक्छे
अध्यक्ष, नेपाल मजदुर किसान पार्टी

सि.पी.मैनाली
अध्यक्ष, संयुक्त वाम मोर्चा

माथिका निर्णयहरूमा अन्य सबै दलहरूको सहमति भएकाले कार्यान्वयनमा जाने कुरामा सहमत हुँदै हाम्रो पार्टीको निम्न बमोजिम भिन्न मत रहेको छ :

१. राजसंस्था राख्ने वा नराख्ने भन्ने बारेमा संविधानसभाको निर्वाचनसँगसँगै जनमत सङ्ग्रह गर्नुपर्छ भन्ने नेकपा (एमाले) को भिन्न मत रहेको छ ।
२. संविधानसभाको निर्वाचनको निमित्त समानुपातिक प्रणाली नै अपनाउन सबैभन्दा लोकतान्त्रिक तरिका हुन्छ भन्ने नेकपा (एमाले) को भिन्न मत रहेको छ ।

महासचिव
नेकपा (एमाले)

नेपाल सरकार र नेकपा (माओवादी) बीच
विस्तृत शान्ति सम्झौता

प्रस्तावना

नेपाली जनताले २००७ साल पहिलेदेखि हालसम्म पटकपटक गर्दै आएका ऐतिहासिक सङ्घर्ष र जनआन्दोलनमार्फत लोकतन्त्र, शान्ति र अग्रगमनका पक्षमा प्रकट भएको जनदेशको सम्मान गर्दै,

सात राजनीतिक दल र नेकपा (माओवादी) बीच सम्पन्न १२ बुँदे समझदारी, ८ बुँदे सहमति, नेपाल सरकार र नेकपा (माओवादी) बीच सम्पन्न २५ बुँदे आचारसंहिता, २०६३ कात्तिक २२ गते सात राजनीतिक दल र नेकपा माओवादीका शीर्ष नेताहरूको बैठकका निर्णयहरू लगायत नेपाल सरकार र नेकपा (माओवादी) बीच सम्पन्न सबै सम्झौता, सहमति, आचारसंहिता र संयुक्त राष्ट्र सङ्घलाई प्रेषित समान धारणाको पत्राचारप्रति पूर्ण प्रतिबद्धताको पुनर्पुष्टि गर्दै,

देशमा विद्यमान वर्गीय, जातीय, क्षेत्रीय, लैङ्गिक समस्याहरूलाई समाधान गर्न राज्यको अग्रगामी पुनर्संरचना गर्ने सङ्कल्प गर्दै,

प्रतिस्पर्धात्मक बहुदलीय लोकतान्त्रिक शासन व्यवस्था, नागरिक स्वतन्त्रता, मौलिक अधिकार, मानवअधिकार, पूर्ण प्रेस स्वतन्त्रता तथा कानुनी राज्यको अवधारणा लगायत लोकतान्त्रिक मूल्यमान्यता प्रतिको पूर्ण प्रतिबद्धतालाई दोहोर्याउदै,

मानवअधिकारको विश्वव्यापी घोषणापत्र, १९४८ तथा अन्तर्राष्ट्रिय मानवीय कानून तथा मानवअधिकारसम्बन्धी आधारभूत सिद्धान्त र मान्यताहरूप्रति प्रतिबद्ध रहँदै,

स्वतन्त्र, निष्पक्ष र भयमुक्त वातावरणमा संविधानसभाको निर्वाचनमा सहभागी हुन पाउने नेपाली जनताको आधारभूत अधिकारको प्रत्याभूति गर्दै,

लोकतन्त्र, शान्ति, समृद्धि, अग्रगामी आर्थिक-सामाजिक परिवर्तन तथा देशको स्वतन्त्रता, अखण्डता, सार्वभौमिकता र स्वाभिमानलाई केन्द्रमा राख्दै,

२०६४ साल जेठ महिनाभित्र स्वतन्त्र र निष्पक्ष रूपले संविधानसभाको निर्वाचन सम्पन्न गर्ने प्रतिबद्धतालाई कार्यान्वयन गर्ने दृढता व्यक्त गर्दै,

संविधानसभामार्फत नेपाली जनताको सार्वभौमसत्ताको सुनिश्चितता, अग्रगामी राजनीतिक विकास, राज्यको लोकतान्त्रिक पुनर्संरचना र आर्थिक-सामाजिक-सांस्कृतिक रूपान्तरण गर्न दुवै पक्षबीच भएको राजनीतिक सहमतिका आधारमा देशमा २०५२ सालदेखि चल्दै आएको सशस्त्र द्वन्द्वलाई अन्त्य गरी शान्तिपूर्ण सहकार्यको नयाँ अध्याय प्रारम्भ भएको घोषणा गर्दै,

नेपाल सरकार र नेकपा (माओवादी) का बीच भएको युद्धविरामलाई दीर्घकालीन शान्तिमा परिणत गर्ने प्रतिबद्धताकासाथ नेपाल सरकार र नेकपा (माओवादी) का बीच यो विस्तृत शान्ति सम्झौता सम्पन्न गरिएको छ ।

१. प्रारम्भिक

१.१ यस सम्झौताको नाम “विस्तृत शान्ति सम्झौता, २०६३” रहेको छ । छोटकरीमा यस सम्झौतालाई शान्ति सम्झौता भनिने छ ।

१.२ यो सम्झौता सरकार पक्ष र माओवादी पक्षको सार्वजनिक घोषणामार्फत आजैका मितिदेखि लागू हुने छ ।

१.३ दुवै पक्षले आ-आफ्नो मातहतका सबै निकायलाई यो सम्झौता तत्काल कार्यान्वयन तथा पालना गर्न आवश्यक निर्देशन जारी गर्ने छन् र कार्यान्वयन गर्ने गराउने छन् ।

१.४ अनुसूचीमा संलग्न सात राजनीतिक दल, सरकार र माओवादी पक्ष बीच भएका सबै सहमति, समझदारी, आचारसंहिता र निर्णयहरू यस सम्झौताको अभिन्न अङ्ग मानिने छन् ।

१.५ यो सम्झौता कार्यान्वयन गर्न आवश्यकता अनुसार पछि गरिने सहमति र सम्झौताहरू पनि यसैका अङ्ग मानिने छन् ।

२. परिभाषा: विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस सम्झौतामा :-

(क) “युद्धविराम” भन्नाले नेपाल सरकार तथा नेकपा (माओवादी) बीच एक अर्कालाई लक्षित गरी गरिने सबै प्रकारका आक्रमण, अपहरण, बेपत्ता, थुनछेक, सशस्त्र बलहरूको परिचालन, सुदृढीकरण, आक्रामक एवं हिंसात्मक कारबाही तथा जुनसुकै माध्यमबाट समाजमा विध्वंस फैलाउने, उत्तेजित पार्ने एवं भड्काउने क्रियाकलाप निषेध गर्ने कार्यलाई जनाउँछ ।

(ख) “अन्तरिम संविधान” भन्नाले संविधानसभाद्वारा नयाँ संविधान निर्माण भई लागू नभएसम्मको लागि जारी गरिने “नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३” लाई जनाउँछ ।

- (ग) “अन्तरिम मन्त्री मन्त्रिपरिषद्” भन्नाले अन्तरिम संविधान बमोजिम गठन हुने “अन्तरिम मन्त्रिपरिषद्” लाई जनाउँछ ।
- (घ) “दुवै पक्ष” भन्नाले नेपाल सरकार पक्ष र नेपाल कम्युनिस्ट पार्टी (माओवादी) पक्षलाई जनाउँछ ।
- (ङ) “प्रचलित कानून” भन्नाले नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ र यससँग नबाभिएका प्रचलित नेपाल कानूनलाई जनाउँछ । तर यस परिभाषाले अन्तरिम संविधान २०६३ जारी हुनु अघिको कानुनी व्यवस्थालाई बाधा पुऱ्याउने छैन ।
- (च) “प्रमाणीकरण” भन्नाले संयुक्त राष्ट्र सङ्घले सेना, लडाकु र हतियारको प्रमाणीकरण गरी यथार्थ लगत तयार पार्ने विषयलाई जनाउँछ ।

३. राजनीतिक-आर्थिक-सामाजिक रूपान्तरण र द्वन्द्व व्यवस्थापन :

दुवै पक्ष देहायबमोजिम राजनीतिक-आर्थिक-सामाजिक रूपान्तरणको नीति तथा कार्यक्रम अवलम्बन गर्न र देशमा विद्यमान द्वन्द्वको सकारात्मक ढङ्गले व्यवस्थापन गर्न सहमत छन् :

- ३.१. २०६३ कात्तिक २२ गते सम्पन्न सात दल र नेकपा (माओवादी) का शीर्ष नेताहरूको बैठकका निर्णयहरू (हेर्नुहोस् अनुसूची ४) का आधारमा देशमा अग्रगामी राजनीतिक, आर्थिक र सामाजिक परिवर्तन सुनिश्चित गर्ने ।
- ३.२ अन्तरिम संविधानका आधारमा अन्तरिम व्यवस्थापिका-संसद् गठन गर्ने र अन्तरिम सरकारद्वारा आगामी २०६४ जेठ महिनाभित्र स्वतन्त्र र निष्पक्ष रूपमा संविधानसभाको निर्वाचन सम्पन्न गर्ने र नेपाली जनतामा अन्तर्निहित सार्वभौमसत्ताको व्यावहारिक प्रत्याभूति गर्ने ।
- ३.३ मुलुकको शासन व्यवस्थासम्बन्धी कुनै पनि अधिकार राजामा नरहने । स्वर्गीय राजा वीरेन्द्र, रानी ऐश्वर्य र निजहरूका परिवारको सम्पत्ति नेपाल सरकारको मातहतमा ल्याई ट्रष्ट बनाएर राष्ट्रहितमा प्रयोग गर्ने । राजाको हैसियतले राजा ज्ञानेन्द्रलाई प्राप्त भएका सबै सम्पत्तिहरू (जस्तै विभिन्न स्थानका दरबारहरू, वन तथा निकुञ्जहरू, ऐतिहासिक र पुरातात्विक महत्त्वका सम्पदाहरू आदि) राष्ट्रियकरण गर्ने । राजसंस्था कायम राख्ने या नराख्नेबारे संविधानसभाको पहिलो बैठकद्वारा साधारण बहुमतले टुङ्गो लगाउने ।
- ३.४ विश्वव्यापी रूपमा स्वीकृत आधारभूत मानवअधिकार, बहुदलीय प्रतिस्पर्धात्मक लोकतान्त्रिक प्रणाली, जनतामा निहित सार्वभौमसत्ता र जनताको सर्वोच्चता, संवैधानिक सन्तुलन र नियन्त्रण, विधिको शासन, सामाजिक न्याय र समानता, स्वतन्त्र न्यायपालिका, आवधिक निर्वाचन, नागरिक समाजको अनुगमन, पूर्ण प्रेस स्वतन्त्रता, जनताको सूचनाको अधिकार, राजनीतिक दलहरूका क्रियाकलापहरूमा पारदर्शिता र जवाफदेहीता, जनसहभागिता, निष्पक्ष, सक्षम तथा स्वच्छ प्रशासनतन्त्रका अवधारणाहरूको पूर्ण परिपालना गर्ने राजनीतिक प्रणाली अवलम्बन गर्ने ।

- ३.५ वर्गीय, जातीय, भाषिक, लैङ्गिक, सांस्कृतिक, धार्मिक र क्षेत्रीय भेदभावको अन्त्य गर्दै महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेसी, उत्पीडित, उपेक्षित र अल्पसङ्ख्यक समुदाय, पिछ्छाडिएका क्षेत्र लगायतका समस्याहरूलाई सम्बोधन गर्न राज्यको वर्तमान केन्द्रीकृत र एकात्मक ढाँचाको अन्त्य गरी राज्यको समावेशी, लोकतान्त्रिक र अग्रगामी पुनर्संरचना गर्ने ।
- ३.६ सामन्तवादका सबै रूपहरूको अन्त्य गर्ने आर्थिक सामाजिक रूपान्तरणको न्यूनतम साभ्ना कार्यक्रम आपसी सहमतिले तय गरेर लागू गर्दै जाने ।
- ३.७ सामन्ती भूस्वामित्वको अन्त्य गर्दै वैज्ञानिक भूमिसुधार कार्यक्रम लागू गर्ने नीति अवलम्बन गर्ने ।
- ३.८ राष्ट्रिय उद्योगधन्दा र साधनस्रोतको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने नीति अनुसरण गर्ने ।
- ३.९ शिक्षा, स्वास्थ्य, आवास, रोजगारी र खाद्य सुरक्षामा सबै नागरिकको अधिकार स्थापित गर्ने नीति लिने ।
- ३.१० सुकुम्बासी, कमैया, हलिया, हरवाचरवा लगायतका आर्थिक सामाजिक रूपले पिछ्छाडि परेका वर्गलाई जग्गा लगायत आर्थिक सामाजिक सुरक्षाको व्यवस्था गर्ने नीति लिने ।
- ३.११ सरकारी लाभको पदमा रहेर भ्रष्टाचार गरी अकृत सम्पत्ति आर्जन गर्नेहरू उपर कडा कारवाही गरी दण्डित गर्ने नीति लिने ।
- ३.१२ देशको आर्थिक-सामाजिक रूपान्तरण एवं न्यायका साथै देशलाई छिटो समुन्नत र आर्थिक रूपले समृद्धशाली बनाउन एक साभ्ना विकास अवधारणा निर्माण गर्ने ।
- ३.१३ श्रमिकका पेशागत अधिकारको सुनिश्चितता गर्दै उद्योगधन्दा, व्यापार, निर्यात प्रवर्द्धन आदिका लागि लगानी वृद्धि गरी रोजगारी एवं आय आर्जनका अवसरहरूको व्यापक वृद्धि गर्ने नीति अनुसरण गर्ने ।

४. सेना र हतियार व्यवस्थापन

संविधानसभाको निर्वाचनलाई शान्तिपूर्ण, निष्पक्ष र भयरहित वातावरणमा सम्पन्न गर्न र सेनाको लोकतन्त्रीकरण तथा पुनर्संरचना गर्न विगतमा भएका १२ बुँदे समझदारी, ८ बुँदे सहमति, २५ बुँदे आचारसंहिता, संयुक्त राष्ट्र सङ्घलाई पठाइएको ५ बुँदे पत्र र कात्तिक २२ गते सम्पन्न शीर्ष नेताहरूको बैठकका निर्णयहरू अनुरूप निम्न कामहरू गर्ने -

माओवादी सेनाको सम्बन्धमा -

४.१ २०६३ साउन २४ गते नेपाल सरकार र नेकपा (माओवादी) को तर्फबाट संयुक्त राष्ट्र सङ्घलाई पठाइएको पत्रमा व्यक्त प्रतिबद्धता अनुसार माओवादी सेनाका लडाकुहरू (combatants) निम्न लिखित स्थानहरूमा अस्थायी शिविरहरू (cantonments) मा सीमित रहने । संयुक्त राष्ट्र सङ्घद्वारा उनीहरूको प्रमाणीकरण र अनुगमन गर्ने ।

मुख्य शिविरहरू निम्न स्थानहरूमा रहने छन् :

१. कैलाली २. सुर्खेत ३. रोल्पा ४. नवलपरासी

५. चितवन ६. सिन्धुली ७. इलाम

मुख्य शिविरहरू वरिपरि ३/३ ओटाका दरले सहायक शिविरहरू रहने छन् ।

४.२ माओवादी सेनाका लडाकुहरू शिविरमा रहेपछि शिविरको सुरक्षार्थ चाहिने हातहतियार र गोलीगद्दा बाहेक अन्य सबै हतियारहरू शिविर भित्रै सुरक्षित भण्डारण गर्ने र एकल ताल्चा लगाई चाबी सम्बन्धित पक्षले नै राख्ने । सो ताल्चा लगाउने प्रक्रियामा संयुक्त राष्ट्र सङ्घको निगरानीका लागि उसको रेकर्ड , साइरन सहितको संयन्त्र (device) सम्मिलित गर्ने । भण्डारण गरिएका हातहतियारहरूको आवश्यक जाँच गर्नु पर्दा संयुक्त राष्ट्र सङ्घले सम्बन्धित पक्षको रोहवरमा गर्ने । क्यामरा अनुगमन लगायत यस सम्बन्धका अन्य विस्तृत प्राविधिक विवरण संयुक्त राष्ट्र सङ्घ, नेकपा (माओवादी) र नेपाल सरकारका सहमतिले तयार गर्ने ।

४.३ माओवादी सेनाका लडाकुहरू अस्थायी शिविरमा बसिसकेपछि उनीहरूको रसदपानी लगायत अन्य आवश्यक व्यवस्था नेपाल सरकारले गर्ने ।

४.४ माओवादी सेनाका लडाकुहरूको रेखदेख, समायोजन र पुनर्स्थापना निमित्त अन्तरिम मन्त्रिपरिषद्ले विशेष कर्मिटा बनाएर काम गर्ने ।

४.५ माओवादी नेताहरूको सुरक्षा व्यवस्था सरकारसँगको सहमतिले गर्ने ।

नेपाली सेनाको सम्बन्धमा :

४.६ संयुक्त राष्ट्र सङ्घलाई प्रेषित पत्रमा व्यक्त प्रतिबद्धता अनुसार नेपाली सेना ब्यारेकभित्र सीमित रहने । उसका हतियारहरू कसैको पनि पक्ष या विपक्षमा प्रयोग नहुने कुराको प्रत्याभूति गर्ने । माओवादी सेनाका तर्फबाट भण्डारण भएका हतियारको बराबरी सङ्ख्यामा नेपाली सेनाले पनि आफ्ना हतियारहरू सुरक्षित भण्डारण गर्ने र एकल ताल्चा लगाई चाबी सम्बन्धित पक्षले नै राख्ने । सो ताल्चा लगाउने प्रक्रियामा संयुक्त राष्ट्र सङ्घको निगरानीको लागि उसको रेकर्ड, साइरन सहितको संयन्त्र (device) सम्मिलित गर्ने । भण्डारण गरिएका हातहतियारहरूको आवश्यक जाँच गर्नु पर्दा संयुक्त राष्ट्र सङ्घले सम्बन्धित पक्षको रोहवरमा गर्ने । क्यामरा अनुगमन लगायत यस सम्बन्धका अन्य विस्तृत प्राविधिक विवरण संयुक्त राष्ट्र सङ्घ, नेपाल सरकार र नेकपा (माओवादी) को सहमतिले तयार गर्ने ।

४.७ नेपाली सेनाको नियन्त्रण, परिचालन र व्यवस्थापन नयाँ सैनिक ऐन बमोजिम मन्त्रिपरिषद्ले गर्ने । अन्तरिम मन्त्रिपरिषद्ले राजनीतिक सहमति र अन्तरिम व्यवस्थापिकाको सम्बन्धित समितिसमेतको सुझाव लिएर नेपाली सेनाको लोकतन्त्रीकरणको विस्तृत कार्ययोजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने । यसअन्तर्गत नेपाली सेनाको उपयुक्त सङ्ख्या, लोकतान्त्रिक संरचना, राष्ट्रिय र समावेशी

चरित्र निर्माण गर्दै लोकतन्त्र र मानवअधिकारको मूल्यद्वारा सेनालाई प्रशिक्षित गर्ने लगायतका कामहरू गर्ने ।

- ४.८ नेपाली सेनाले गर्दै आएका सीमा सुरक्षा, आरक्ष, निकुञ्ज, बैंक, विमानस्थल, विद्युतगृह, टेलिफोन टावर, केन्द्रीय सचिवालय, विशिष्ट व्यक्तिहरूको सुरक्षा लगायतका कामहरूलाई निरन्तरता दिने ।

५. युद्धविराम

५.१ सैन्य कारबाही र सशस्त्र परिचालन चालनको अन्त्य :

५.१.१ दुवै पक्ष देहायमा उल्लिखित कार्य नगर्ने प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछन् :-

- क) प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्षरूपमा एक अर्को प्रति लक्षित कुनै पनि किसिमको हातहतियारको प्रयोग वा आक्रमण गर्ने कार्य,
 - ख) दुवै पक्षको सहमतिले हातहतियार भण्डारण गरिएको स्थानमा हातहतियारसहित या रहितरूपमा अर्को पक्षको हातहतियार खानतलासी वा वरामदी गर्ने कार्य,
 - ग) कुनै व्यक्तिलाई नोकसानी गर्ने वा मानसिक दवाव पुऱ्याउने कार्य,
 - घ) एक अर्कालाई लक्षित गरी धराप (एम्बुस) थाप्ने कार्य,
 - ङ) हत्या तथा हिंसात्मक कारबाहीहरू
 - च) अपहरण/पक्राउ/ थुनछेक/बेपत्ता पार्ने कार्य
 - छ) सार्वजनिक/निजी/सरकारी वा सैनिक सम्पत्ति नोकसानी,
 - ज) हवाई आक्रमण वा बम्बारी,
 - झ) जमिन मुनी बारुद विछ्याउने कार्य (माईनिङ्ग) र विध्वंसात्मक कार्य (स्यावोटिङ्ग),
 - ञ) एक अर्काको सैनिक गतिविधिको सुराकी गर्ने कार्य ।
- ५.१.२ दुवै पक्षले थप सैन्य भर्ती गर्ने छैनन् र हातहतियार, गोलीगट्टा तथा विष्फोटक पदार्थ ओसार पसार वा एक अर्का विरुद्ध सैनिक हर्कत गर्ने छैनन् ।

तर, अन्तर्राष्ट्रिय सीमा र भन्सार विन्दुमा हातहतियार, विष्फोटक पदार्थ वा त्यसको अंश वा कच्चा पदार्थ जस्ता सामानहरू गैरकानुनी रूपमा ओसार पसार गर्ने कार्य रोक्ने सम्बन्धमा अन्तरिम सरकारले सुरक्षा निकाय परिचालन गरी गस्ती गर्न, खानतलासी गर्न वा वरामदी गर्न सक्ने छ ।

५.१.३ कुनै पनि व्यक्ति वा समूह अवैध हातहतियार, गोलीगट्टा र विष्फोटक पदार्थ साधमा लिई आवतजावत गर्ने छैनन् ।

५.१.४ दुवै पक्ष युद्धको समयमा प्रयोग गरिएका धराप तथा बारुदी सुरुङहरूको रेखाङ्कन, भण्डारण ३० दिनभित्र एक अर्कालाई जानकारी दिन र ६० दिनभित्र निष्क्रिय र निर्मूल गर्न एक अर्कालाई सहयोग गर्ने छन् ।

- ५.१.५ कुनै पनि नागरिक सभा वा राजनीतिक सभा वा सार्वजनिक कार्यक्रममा दुवै पक्षका सेना हतियार वा कम्ब्याट पोशाकसहित उपस्थित हुने छैनन् ।
 - ५.१.६ नेपाल प्रहरी र सशस्त्र प्रहरीले जनआन्दोलन र शान्ति सम्झौताको मर्म र भावना अनुरूप तथा प्रचलित कानूनबमोजिम कानून व्यवस्था र शान्ति सुव्यवस्था एवं अपराध अनुसन्धानको कार्य चालु राख्ने छ ।
 - ५.१.७ एक पक्षका सशस्त्र व्यक्तिले अर्को पक्षका सशस्त्र व्यक्तिलाई 'शत्रु' भनी सम्बोधन गर्न र व्यवहार गर्न समेत रोक लगाउने गरी आ-आफ्ना सशस्त्र निकाय र व्यक्तिलाई परिपत्र गर्ने छन् ।
 - ५.१.८ सशस्त्र द्वन्द्वको क्रममा कब्जा गरिएका, ताला लगाइएका वा प्रयोग गर्न नदिइएका सरकारी, सार्वजनिक, निजी भवन, जमिन तथा अन्य सम्पत्तिहरू लगत खडा गरी तत्काल फिर्ता गर्न दुवै पक्ष सहमत व्यक्त गर्दछन् ।
- ५.२ स्थिति सामान्यीकरणका उपायहरू:
- ५.२.१ इच्छा विपरीत तथा प्रचलित कानून प्रतिकूल नगद तथा जिन्सी सङ्कलन र कर असूली गर्न पाइने छैन ।
 - ५.२.२ आफ्ना कब्जामा रहेका मानिसहरूको बारेमा जानकारी सार्वजनिक गरी १५ दिनभित्र सबैलाई मुक्त गर्न दुवै पक्ष मञ्जुर गर्दछन् ।
 - ५.२.३ दुवै पक्षद्वारा वेपत्ता पारिएका व्यक्तिहरूको तथा युद्धको समयमा मारिएकाहरूको बास्तविक नाम, थर र घरको ठेगाना सम्झौता भएको मितिले ६० दिनभित्र सूचनाहरू सार्वजनिक गरी परिवारजनलाई समेत जानकारी उपलब्ध गराउन मञ्जुर गर्दछन् ।
 - ५.२.४ दुवै पक्ष सशस्त्र द्वन्द्वबाट उत्पन्न विषम परिस्थितिलाई सामान्यीकरण गर्दै समाजमा शान्ति कायम गराउन तथा युद्धबाट पीडित र विस्थापित व्यक्तिहरूको लागि राहत कार्य र पुनर्स्थापन गराउन राष्ट्रिय शान्ति तथा पुनर्स्थापन आयोग गठन गर्न र त्यसमार्फत यससम्बन्धी काम अगाडि बढाउन सहमत छन् ।
 - ५.२.५ दुवै पक्ष सशस्त्र द्वन्द्वका क्रममा मानवअधिकारको गम्भीर उल्लङ्घन गर्ने तथा मानवता विरुद्धको अपराधमा संलग्नहरूको बारेमा सत्य अन्वेषण गर्न र समाजमा मेलमिलापको वातावरण निर्माण गर्न आपसी सहमतिबाट उच्चस्तरीय सत्य निरूपण तथा मेलमिलाप आयोगको गठन गर्न सहमत छन् ।
 - ५.२.६ दुवै पक्ष नेपाली समाजमा लोकतन्त्र, शान्ति र अग्रगामी परिवर्तन सुनिश्चित गर्न प्रतिबद्धताकासाथ देशमा विद्यमान सबै स्वरूपका युद्ध, आक्रमण, प्रत्याक्रमण, हिंसा र प्रतिहिंसा परित्याग गर्ने प्रतिज्ञा गर्दछन् । शान्ति

स्थापना र शान्ति सुरक्षाको व्यवस्थामा दुवै पक्षले एक अर्कालाई सहयोग गर्ने कुरामा सहमत रहेको छ ।

- ५.२.७ दुवै पक्ष विभिन्न व्यक्तिहरूलाई राजनीतिक कारणले लगाइएका आरोप, दावी, उजुरी र विचाराधीन रहेका मुद्दामामिला फिर्ता लिन र थुनामा राखिएका बन्दीहरूको स्थिति तत्कालै सार्वजनिक गरी तुरुन्त रिहा गरिने ग्यारेन्टी गर्दछन् ।
- ५.२.८ दुवै पक्ष सशस्त्र द्वन्द्वको क्रममा विस्थापित व्यक्तिहरूलाई राजनीतिक पूर्वाग्रह बिना स्वेच्छाले आ-आफ्नो पैतृक वा पूर्व बसोबासको स्थानमा फर्कन दिन, युद्धका कारणले नष्ट भएका पूर्वाधारहरू पुर्ननिर्माण गर्न र विस्थापित व्यक्तिहरूलाई स-सम्मान पुर्नस्थापना तथा सामाजीकरण गर्न प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछन् ।
- ५.२.९ उपरोक्त सन्दर्भमा उत्पन्न समस्याहरू आपसी सहमतिको आधारमा समाधान गर्न एवं आपसी सम्बन्ध सामान्यीकरण तथा मेलमिलाप गर्न अनुकूल वातावरण सिर्जना गर्ने कार्यमा सबै राजनीतिक दलहरू, नागरिक समाज र स्थानीय सङ्घसंस्थाहरू समेतको सहयोगमा व्यक्तिगत तथा सामुहिक रूपमा उत्तरदायित्व लिई कार्यान्वयन गर्न गराउन दुवै पक्ष सहमत छन् ।
- ५.२.१० दुवै पक्ष परिवारका कुनै सदस्य एकअर्का पक्षसँग सम्बद्ध भएका आधारमा परिवारका अन्य सदस्यहरूमाथि कुनै पनि विभेद नगर्न र कुनै पनि दवाव नदिन प्रतिबद्धता जाहेर गर्दछन् ।
- ५.२.११ नेपाल सरकार तथा सार्वजनिक निकायका कर्मचारीहरूलाई देशको कुनै पनि भागमा स्वतन्त्र रूपमा आवतजावत गर्न, आफ्नो कर्तव्य पालन गर्न तथा आफ्नो कार्यसम्पादनको क्रममा तिनीहरूलाई कुनै पनि किसिमको बाधा अवरोध खडा नगर्न र त्यस्तो अवरोध खडा हुन नदिन तथा उनीहरूको काममा सहयोग गर्न दुवै पक्ष सहमत छन् ।
- ५.२.१२ संयुक्त राष्ट्र सङ्घ, अन्तर्राष्ट्रिय दातृ समुदाय लगायत नेपाल स्थित कूटनैतिक नियोग, राष्ट्रिय वा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्था, प्रेस, मानवअधिकारवादीहरू, निर्वाचन पर्यवेक्षक तथा विदेशी पर्यटकहरूलाई नेपाल राज्यभित्र कानून बमोजिम निर्वाध आवत जावत गर्न दिने कुरामा दुवै पक्ष सहमत छन् ।
- ५.२.१३ दुवै पक्ष प्रचार-प्रसारका कार्यक्रमहरू शिष्ट र मर्यादित ढङ्गले सञ्चालन गर्न प्रतिबद्ध छन् ।

६. युद्ध समाप्ति

- ६.१ २०६३ कात्तिक २२ गते सात राजनीतिक दल र नेकपा (माओवादी) बीच सम्पन्न ऐतिहासिक सहमतिको आधारमा सरकार माओवादीबीच चालु युद्धविरामलाई

स्थायी रूप दिदै २०५२ सालदेखि चलिआएको सशस्त्र युद्ध समाप्त भएको घोषणा गर्दछौं ।

६.२ सात दल र नेकपा (माओवादी) का शीर्ष नेताहरूको २०६३ कात्तिक २२ गतेको बैठकबाट भएका निर्णयहरू दीर्घकालीन शान्तिको लागि मूल नीतिगत आधार हुने छन् ।

६.३ नेपाली सेना ब्यारेकमा र माओवादी सेनाका लडाकुहरू अस्थायी शिविरमा आइसकेपछि सहमति, सम्झौता र कानून प्रतिकूल हतियार राख्न, प्रदर्शन, डरत्रास र कुनै पनि रूपमा हिंसा र हतियारको प्रयोग गर्न कानूनतः दण्डनीय हुने छ ।

६.४ दुवै पक्षका सेनाले कसैको पक्ष वा विपक्षमा प्रचार प्रसार गर्न र पक्ष विपक्षमा लाग्न पाउने छैनन् । तर उनीहरूलाई मताधिकारबाट बञ्चित गरिने छैन ।

७. मानवअधिकार, मौलिक अधिकार र मानवीय कानूनको परिपालना

मानवअधिकारको विश्वव्यापी घोषणापत्र, १९४८ तथा अन्तर्राष्ट्रिय मानवीय कानून र मानवअधिकारसम्बन्धी आधारभूत सिद्धान्त र मान्यताहरूप्रति प्रतिबद्ध रहँदै दुवै पक्ष देहायका विषयहरूमा आफ्नो सहमति जनाउँछन् :

७.१ मानवअधिकार :

७.१.१ दुवै पक्षले मानवअधिकारप्रतिको सम्मान र संरक्षण तथा अन्तर्राष्ट्रिय मानवीय कानूनप्रतिको प्रतिबद्धताको पुनःपुष्टि गर्दछन् र कुनै पनि व्यक्ति उपर वर्ण, लिङ्ग, भाषा, धर्म, उमेर, जात जाति, राष्ट्रिय वा सामाजिक उत्पत्ति, सम्पत्ति, अपाङ्गता, जन्म र अन्य हैसियत, विचार वा आस्थाको आधारमा भेदभाव हुनु हुँदैन भन्ने कुरालाई स्वीकार गर्दछन् ।

७.१.२ दुवै पक्ष नेपाली जनताको नागरिक, राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक अधिकारको उपभोग गर्ने वातावरण सिर्जना गर्न सहमत छन् र भविष्यमा कुनै पनि अवस्थामा यस्ता अधिकार हनन नहुने वातावरण बनाउन प्रतिबद्ध छन् ।

७.१.३ दुवै पक्ष सम्झौता पत्रमा उल्लेख भएका अधिकारको उपभोगमा बाधा पुऱ्याउने जिम्मेवार व्यक्तिहरू माथि कानूनअनुसार निष्पक्ष छानवीन तथा कारबाही हुने छ भनी प्रतिबद्धता जाहेर गर्दछन् र दण्डाहनतालाई प्रश्रय नदिने सुनिश्चितता प्रदान गर्दछन् । यसका साथै द्वन्द्व र यातना पीडित तथा वेपत्ता पारिएकाहरूको परिवारको राहत प्राप्त गर्ने अधिकारलाई समेत सुनिश्चित गर्दछन् ।

७.१.४ दुवै पक्षले सर्वसाधारणलाई यातना दिने, अपहरण गर्ने, जबरजस्ती कुनै काममा लगाउने काम गर्ने छैनन् र त्यस्ता कार्यलाई निरुत्साहित गर्न आवश्यक कारबाही समेत गर्ने छन् ।

- ७.१.५ दुवै पक्षले धर्म निरपेक्षताको मूल्य मान्यताका आधारमा कुनै पनि सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक संवेदनशीलता, धार्मिक स्थल र व्यक्तिको धार्मिक आस्थाको सम्मान गर्ने छन् ।
- ७.२ बाँच्न पाउने अधिकार :
- ७.२.१ दुवै पक्षले व्यक्तिको बाँच्न पाउने आधारभूत अधिकारको सम्मान र संरक्षण गर्दछन् । कसैलाई पनि यो आधारभूत अधिकारबाट बञ्चित गरिने छैन तथा मृत्युदण्ड दिइने गरी कुनै पनि कानून बनाइने छैन ।
- ७.३ वैयक्तिक मर्यादा, स्वतन्त्रता र आवतजावतको अधिकार
- ७.३.१ दुवै पक्षले वैयक्तिक मर्यादाको अधिकारको सम्मान र रक्षा गर्दछन् । यस सिलसिलामा कानून बमोजिम स्वतन्त्रताको उपभोग गर्नबाट बञ्चित व्यक्ति लगायत कोही पनि यातना वा अन्य क्रुर, अमानवीय वा अपमानजनक व्यवहार वा सजायका पात्र हुने छैनन् । कानूनतः नागरिकको गोपनीयताको अधिकारलाई सम्मान गरिने छ ।
- ७.३.२ दुवै पक्षले व्यक्तिको स्वतन्त्रता र सुरक्षाको अधिकारको पूर्ण सम्मान गर्दै कसैलाई पनि स्वेच्छाचारी वा गैरकानुनी थुनामा राख्ने, अपहरण गर्ने वा बन्धक बनाउने छैनन् । दुवै पक्षले बेपत्ता पारेका र कब्जामा राखेका प्रत्येक व्यक्तिको अवस्था सार्वजनिक गर्न र तिनीहरूका परिवारजन, कानुनी सल्लाहकार र अन्य आधिकारिक व्यक्तिलाई यससँग सम्बन्धित जानकारी दिन सहमत छन् ।
- ७.३.३ दुवै पक्षले प्रत्येक नागरिकको स्वतन्त्रतापूर्वक आवतजावत गर्न पाउने अधिकार तथा आफ्नो बसोबासको स्थान कानुनी मर्यादामा रही छान्ने स्वतन्त्रतालाई सम्मान तथा संरक्षण गर्दै द्वन्द्वबाट विस्थापित भएका व्यक्ति र निजका परिवारहरू आफ्नो मूल बासस्थानमा फर्कन पाउने वा तिनीहरूले चाहेअनुसार अन्य कुनै ठाउँमा बसोबास गर्न पाउने अधिकारको सम्मान गर्ने प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछन् ।
- ७.४ नागरिक तथा राजनीतिक अधिकार
- ७.४.१ दुवै पक्ष प्रत्येक व्यक्तिको विचार, अभिव्यक्ति, सङ्घसंस्था खोल्ने तथा शान्तिपूर्वक भेला हुने स्वतन्त्रता तथा शोषण विरुद्धको हकको सम्मान र संरक्षण गर्न प्रतिबद्ध छन् ।
- ७.४.२ दुवै पक्ष प्रत्येक नागरिकलाई प्रत्यक्ष वा आफूले इच्छाएको प्रतिनिधिमार्फत सार्वजनिक सरोकारको विषयमा भाग लिने, मतदान गर्ने, निर्वाचित हुने र सार्वजनिक सेवामा प्रवेशको समानताको अधिकारको सम्मान गर्दछन् ।
- ७.४.३ दुवै पक्ष व्यक्तिको सुसूचित हुने अधिकारको सम्मान गर्न प्रतिबद्ध छन् ।

७.५ आर्थिक-सामाजिक अधिकार

७.५.१ व्यक्तिले स्वतन्त्ररूपले छानेको वा स्वीकारेको रोजगारी गरी जीवन यापन गर्ने अधिकारको सम्मान तथा संरक्षण गर्न दुवै पक्ष प्रतिबद्ध छन् ।

७.५.२ दुवै पक्ष सबै जनताको खाद्य सुरक्षासम्बन्धी हकको सम्मान एवं प्रत्याभूति गर्न प्रतिबद्ध छन् । खाद्यवस्तु, खाद्य उत्पादन, खाद्यान्नको प्रयोग, ओसारपसार तथा वितरण कार्यमा कुनै हस्तक्षेप नगरिने सुनिश्चितता गर्दछन् ।

७.५.३ दुवै पक्ष नागरिकको स्वास्थ्यसम्बन्धी हकको सम्मान र संरक्षण गर्नुपर्छ भन्ने कुरालाई आत्मसात गर्दछन् । दुवै पक्षले औषधिको आपूर्ति, सहायता एवं स्वास्थ्यसम्बन्धी अभियानमा बाधा पुऱ्याउने छैनन् र द्वन्द्वको कारणबाट घाइते भएकाहरूको औषधि उपचार गर्न एवं पुनर्स्थापनाको कार्य गर्न प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछन् ।

७.५.४ दुवै पक्षले सबैलाई शिक्षासम्बन्धी अधिकारको प्रत्याभूति र सम्मान गर्नुपर्छ भन्ने कुरालाई आत्मसात गर्दै शिक्षण संस्थामा उपयुक्त शैक्षिक वातावरण कायम गर्न प्रतिबद्ध छन् । दुवै पक्ष शिक्षासम्बन्धी हकको उल्लङ्घन नहुने कुराको सुनिश्चितता गर्न सहमत छन् । शिक्षण संस्थालाई कब्जामा लिने एवं प्रयोग गर्ने र शिक्षक विद्यार्थीहरूलाई बेपत्ता पार्ने वा कब्जा वा अपहरण गर्ने कार्य तत्काल रोकन र विद्यालय तथा अस्पताललाई असर पार्ने गरी सैन्य ब्यारेक नराख्न सहमति व्यक्त गर्दछन् ।

७.५.५ कानून बमोजिमबाहेक कसैको पनि व्यक्तिगत सम्पत्ति जफत वा कब्जा गरिने छैन भन्ने कुरामा दुवै पक्ष सहमति व्यक्त गर्दछन् ।

७.५.६ दुवै पक्ष मुलुकमा औद्योगिक वातावरणलाई नखल्बल्याई उत्पादन कार्यलाई निरन्तरता दिन, औद्योगिक प्रतिष्ठानमा सामूहिक सौदावाजीको हक एवं सामाजिक सुरक्षाको सम्मान गर्न, औद्योगिक प्रतिष्ठान र श्रमिकबीच कुनै समस्या उत्पन्न भएमा उनीहरूलाई शान्तिपूर्ण रूपमा समस्याको समाधान गर्न प्रेरित गर्ने कुरामा विश्वास गर्दछन् र अन्तर्राष्ट्रिय श्रम सङ्गठनले त्य गरेको कामको अधिकारको सम्मान गर्दछन् ।

७.६ महिला तथा बालबालिकाको अधिकार

७.६.१ दुवै पक्ष महिला तथा बालबालिकाको अधिकारहरूको विशेष संरक्षण गर्न, कुनै पनि प्रकारको यौनजन्य शोषण तथा दुर्व्यवहार लगायत महिला तथा बालबालिका विरुद्ध हुने बालश्रम लगायतका सबै खाले हिंसात्मक कार्यहरूमाथि तत्काल रोक लगाउन र १८ वर्ष वा सोभन्दा मुनिका केटाकेटीहरूलाई कुनै पनि सैन्यबलमा समावेश वा उपयोग नगर्न पूर्ण रूपमा सहमत छन् । यसरी प्रभावित बालबालिकाहरू तुरुन्त उद्धार गरिने

छन् र तिनीहरूको पुनर्स्थापनको लागि आवश्यक र यथोचित सहयोग प्रदान गरिने छ ।

७.७ वैयक्तिक स्वतन्त्रताको अधिकार

७.७.१ दुवै पक्ष आस्था र विचारको स्वतन्त्रता, वाक तथा प्रकाशन स्वतन्त्रता, शान्तिपूर्वक र बिना हातहतियार भेला हुने स्वतन्त्रता, आवागमनको स्वतन्त्रता, आफूखुशी पेशा व्यवसाय गर्न, सम्पत्ति आर्जन र भोगचलन गर्ने स्वतन्त्रता, शान्तिपूर्ण राजनीतिक क्रियाकलापमा सहभागी हुने स्वतन्त्रता, कानूनको नजरमा सबै समान हुने र सहिष्णुतापूर्ण न्याय व्यवस्था सञ्चालन गर्न गराउन सहमत छन् ।

८. मतभेद निरूपण तथा कार्यान्वयन संयन्त्र

८.१ दुवै पक्ष विगतमा भए गरेका त्रुटिहरूलाई भविष्यमा नदोहोर्नाउने र क्रमिक रूपमा सच्याउदै लैजाने गरी वैयक्तिक एवं सामुहिक रूपमा उत्तरदायी हुने सहमति प्रकट गर्दछन् ।

८.२ राष्ट्रिय शान्ति तथा पुनर्स्थापन आयोगले शान्ति अभियानलाई सफल बनाउन आवश्यकता अनुसार संयन्त्रहरूको निर्माण गर्न सक्ने छ । आयोगको गठन र कार्यविधि अन्तरिम मन्त्रपरिषद्ले तय गरे बमोजिम हुने छ ।

८.३ दुवै पक्ष वर्तमान र भविष्यमा हुन सक्ने सबै किसिमका पारस्परिक मतभेद वा समस्यालाई आपसी संवाद, समझदारी, सहमति तथा वार्ताको माध्यमबाट समाधान गर्न प्रतिबद्ध छन् ।

८.४ यो सम्झौता, अन्तरिम संविधान तथा सात दल एवं नेपाल सरकार र नेकपा (माओवादी) बीच भएका सबै निर्णय, सहमति र समझदारीहरू कार्यान्वयन गर्न अन्तरिम मन्त्रपरिषद्ले राष्ट्रिय शान्ति तथा पुनर्स्थापन आयोग, सत्य निरूपण तथा मेलमिलाप आयोग, राज्यको पुनर्संरचना सम्बन्धी उच्चस्तरीय सुझाव आयोग लगायत आवश्यकता अनुसारका अन्य संयन्त्रहरूको गठन गर्ने र तिनीहरूको कार्यविधि निर्धारण गर्न सक्ने कुरामा दुवै पक्ष प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछन् ।

९. कार्यान्वयन तथा अनुगमन

यस सम्झौतामा उल्लेख गरिएका सहमतिको कार्यान्वयन तथा त्यसको अनुगमनको लागि निम्न व्यवस्था गर्न दुवै पक्ष सहमत भएका छन् -

९.१ दुवै पक्ष संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय मानवअधिकार उच्चायुक्तको नेपाल स्थित कार्यालयबाट यस सम्झौतामा उल्लिखित मानवअधिकार सम्बन्धी प्रावधानहरूको अनुगमनको कामलाई निरन्तरता दिन सहमत छन् ।

- ९.२ दुवै पक्ष संयुक्त राष्ट्र सङ्घको नेपाल स्थित मिशनबाट पूर्व प्रेषित ५ बुँदे पत्र र यस सम्झौतामा उल्लेख भएअनुसार सैन्य तथा हतियार व्यवस्थापनको अनुगमन गराउन सहमत छन् र त्यस कार्यमा सहयोग पुऱ्याउन प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछन् ।
- ९.३ दुवै पक्ष संयुक्त राष्ट्र सङ्घबाट संविधानसभाको निर्वाचनको पर्यवेक्षण गराउन सहमत छन् ।
- ९.४ राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगले कानून बमोजिम निर्वाह गर्नुपर्ने दायित्वका साथै यस सम्झौतामा उल्लेख गरिएका मानवअधिकार अनुगमनसम्बन्धी कार्यहरू पनि सम्पादन गर्ने छ । आयोगले आफ्नो कार्य सम्पादन गर्ने क्रममा मानवअधिकारसम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सङ्घसंस्थासँग आवश्यक समन्वय गरी सहयोग लिन सक्ने छ ।
- ९.५ माथि उल्लिखित सबै निकायले दिएका प्रतिवेदनहरू बुझ्न, अनुरोध गरेका सूचनाहरू उपलब्ध गराउन तथा तिनले दिएका सुझाव तथा सिफारिसहरूको कार्यान्वयन सहमति र छलफलको आधारमा गर्न दुवै पक्ष सहमत छन् ।

१०. विविध

- १०.१ कात्तिक २२ गतेको निर्णयको मर्म र शान्ति सम्झौताको भावना अनुरूप सरकार वा राज्य संयन्त्रका कुनै पनि क्षेत्रमा समानान्तर वा अन्य स्वरूपको संयन्त्र सञ्चालन नगर्न दुवै पक्ष सहमत छन् ।
- १०.२ दुवै पक्ष प्रस्तुत सम्झौताको कार्यान्वयनका लागि आवश्यकतानुसार अन्य पूरक सहमतिहरूमा हस्ताक्षर गर्न मञ्जुर गर्दछन् ।
- १०.३ दुवै पक्षको सहमतिबाट प्रस्तुत सम्झौतामा कुनै पनि समयमा संशोधन गर्न सकिने छ । संशोधन गर्न चाहेमा सो को लिखित सूचना अर्को पक्षलाई प्रदान गर्न दुवै पक्ष सहमत छन् । त्यसरी सूचना प्राप्त भएपछि दुवै पक्षको सहमतिबाट संशोधन गर्न सकिने छ । त्यस्तो संशोधनले गर्ने व्यवस्था मान्यता प्राप्त न्यूनतम अन्तर्राष्ट्रिय मानवअधिकार, मानवीय कानूनको मापदण्ड तथा शान्ति स्थापनाको मूल मर्मभन्दा न्यून हुने छैन ।
- १०.४ यो सम्झौताको कुनै व्याख्यामा कुनै विवाद उत्पन्न भएमा यो सम्झौताको प्रस्तावना र अनुसूचीमा संलग्न दस्तावेजहरूका आधारमा दुवै पक्ष सम्मिलित संयुक्त संयन्त्रले व्याख्या गर्ने छ र यो व्याख्या अन्तिम हुने छ ।
- १०.५ अन्तरिम व्यवस्थापिका-संसद् गठन भए पछि यस सम्झौतामा उल्लिखित 'दुई पक्ष' को अवधारणा तथा स्थिति स्वतः समाप्त हुने छ । यसपछि यस सम्झौतामा उल्लिखित सम्पूर्ण अभिभारा कार्यान्वयन गर्ने गराउने दायित्व अन्तरिम मन्त्रपरिषद्ले व्यवस्था गरे बमोजिम हुने छ । सम्झौताको पालना तथा कार्यान्वयनमा सहयोग पुऱ्याउनु सबै राजनीतिक दलहरूको कर्तव्य तथा जिम्मेवारी हुने छ ।

- १०.६ सिङ्गे मुलुक संविधानसभाको निर्वाचनको मुख्य अभियानमा केन्द्रित भइरहेको बेला आफ्ना समस्या र मागहरूलाई संवाद र वार्ताको माध्यमबाट समाधान गर्न तथा संविधानसभाको निर्वाचन तथा शान्ति सुरक्षाको स्थितिलाई सहयोग पुर्याउन सबैमा हार्दिक अनुरोध गर्दछौं ।
- १०.७ सशस्त्र द्वन्द्वलाई अन्त्य गर्दै संविधानसभाको निर्वाचनद्वारा नयाँ लोकतान्त्रिक नेपालको निर्माण तथा दिगो शान्ति स्थापनाको यो ऐतिहासिक अभियानमा सकृय सहभागिता जनाई सफल बनाउन नागरिक समाज, पेशागत समुदाय, जनवर्गीय सङ्गठनहरू, पत्रकार जगत, वृद्धिजीवीहरू र आम नेपाली जनसमुदायमा हार्दिक अपील गर्दछौं ।
- १०.८ पूर्ण लोकतन्त्र र दिगो शान्ति स्थापनाको यो अभियानमा नेपाललाई सहयोग पुर्याउन सबै मित्र राष्ट्रहरू तथा संयुक्त राष्ट्र सङ्घ लगायत अन्तर्राष्ट्रिय समुदायलाई हार्दिक आग्रह गर्दछौं ।

देश र जनताको भविष्यप्रतिको जिम्मेवारी बोध गर्दै र यस विस्तृत शान्ति सम्झौता प्रति पूर्ण प्रतिबद्ध हुँदै हामी-नेपाल सरकार र नेपाल कम्युनिस्ट पार्टी (माओवादी) का तर्फबाट हस्ताक्षर गरी यो विस्तृत शान्ति सम्झौता सार्वजनिक गर्दछौं ।

प्रचण्ड

अध्यक्ष

नेपाल कम्युनिस्ट पार्टी (माओवादी)

गिरिजाप्रसाद कोइराला

प्रधानमन्त्री

नेपाल सरकार

हस्ताक्षर मिति : २०६३/८/५

नेपाल सरकार र नेकपा (माओवादी) बीच
हतियार र सेना व्यवस्थापनको अनुगमन सम्झौता

प्रस्तावना

संयुक्त राष्ट्र सङ्घका महासचिवलाई प्रेषित २४ साउन (९ अगस्त) को पत्र तथा २०६३ मङ्सिर ५ (२१ नोभेम्बर २००६) को विस्तृत शान्ति सम्झौताका व्यवस्थाहरूलाई ध्यानमा राख्दै,

स्वतन्त्र, निष्पक्ष र भयमुक्त वातावरणमा संविधानसभाको निर्वाचनमा भाग लिन पाउने नेपाली जनताको मौलिक अधिकारको प्रत्याभूति गर्दै ,

संविधानसभामार्फत नेपाली जनताको सार्वभौमसत्ताको सुनिश्चितता, अग्रगामी राजनीतिक विकास, राज्यको लोकतान्त्रिक पुनर्संरचना र सामाजिक-आर्थिक-सांस्कृतिक रूपान्तरण गर्न दुवै पक्षबीच भएको विस्तृत शान्ति सम्झौताको आधारमा देशमा २०५२ (१९९६) सालदेखि चल्दै आएको सशस्त्र द्वन्द्वलाई अन्त्य गरी शान्तिपूर्ण लोकतान्त्रिक सहकार्यको नयाँ अध्याय प्रारम्भ भएको घोषणा गर्दै, तथा संयुक्त राष्ट्र सङ्घको रोहवरमा सम्पन्न भएको प्रस्तुत द्विपक्षीय सम्झौताका सर्तहरू पूर्ण रूपमा पालना गर्ने इच्छालाई पुष्टि गर्दै ,

माओवादी सेनाका लडाकुहरू र उनीहरूका हतियारहरू तोकिएका अस्थायी शिविरहरूमा सीमित रहेको तथा नेपाली सेना आफ्नो ब्यारेकभित्र सीमित रहेको र उसका हतियार कुनै पनि पक्ष विरुद्ध प्रयोग नभएको अन्तर्राष्ट्रिय मान्यताहरूअनुसार अनुगमन गर्न संयुक्त राष्ट्र सङ्घका योग्य गैर-सैनिक (सिभिलियन) कर्मचारीहरू खटाई दुवै पक्षका हतियार र सेनाको व्यवस्थापन अनुगमन गर्न संयुक्त राष्ट्र सङ्घको सहयोग प्राप्त गर्न दुवै पक्ष मन्जूर गर्दछन् ।

१. सम्झौताका कार्य विधिहरू

१.१ सिद्धान्तहरू

कुनै पनि पक्षले युद्धकौशलीय वा रणनीतिक फाइदा प्राप्त गर्ने गरी सेना परिचालन गर्ने वा पुनःपरिचालन गर्ने कार्य गर्ने छैन ।

यस सम्झौताको उल्लङ्घन गरिएको कुनै पनि जानकारी वा प्रतिवेदन, सोको प्रमाण संलग्न गरी वा नगरी, संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय अनुगमनकर्ताहरूलाई दिइने छ र त्यसपछि नेपालस्थित संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय नियोगका उपयुक्त प्रतिनिधिमाफत पक्षहरूलाई सोको जानकारी दिइने छ ।

अन्तारिम सरकारबाट परिचालन गरिएका सुरक्षा बलले अन्तर्राष्ट्रिय सीमा र भन्सार विन्दुमा हातहतियार, विष्फोटक पदार्थ वा हातहतियार बनाउन प्रयोग गरिने कच्चा पदार्थ गैर-कानुनी रूपमा ओसारपसार गर्ने कार्य रोकथाम गर्ने सम्बन्धमा निर्यामित गरिने, खानतलासी गर्ने र त्यस्ता हातहतियार वा पदार्थ जफत गर्न सक्ने छ ।

संयुक्त राष्ट्र सङ्घ, नेपालस्थित अन्तर्राष्ट्रिय दातृ निकाय र कूटनीतिक नियोगहरू, राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय गैर-सरकारी संस्थाहरू, सञ्चार, मानवअधिकारकर्मीहरू, निर्वाचन पर्यवेक्षकहरू तथा विदेशी पर्यटकहरूलाई नेपाल राज्यमा कानून बमोजिम निर्बाध रूपमा आवातजावत गर्न दिने कुरामा दुवै पक्ष सहमत छन् । पक्षहरूले नेपालका सबै भागहरूमा संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय नियोग र सम्बद्ध कर्मचारी, मालसामान र सेवाको सुरक्षा, संरक्षण र उनीहरूको आवातजावत गर्ने स्वतन्त्रता र हित सुनिश्चित गर्ने छन् ।

पक्षहरूले हातहतियारको गैर-कानुनी ओसारपसार र सशस्त्र समूहको घुसपैठ नियन्त्रण गर्ने उद्देश्यले गरिएका प्रयत्नहरूमा सहयोग गर्न आवश्यक सबै उपायहरू तुरुन्त अवलम्बन गर्ने छन् ।

दुवै पक्ष १८ वर्ष वा सो भन्दा मुनिका बालबालिकालाई सैन्य बलमा समावेश वा उपयोग नगर्न पूर्ण रूपमा सहमत छन् । यसरी प्रभावित बालबालिकाहरूको तुरुन्त उद्धार गरिने छ र तिनीहरूको पुनर्स्थापनाको लागि आवश्यक र उपयुक्त सहयोग प्रदान गरिने छ ।

१.२ परिभाषा

देहायका परिभाषाहरू स्वीकार गरिएका छन् :

(१) “अस्थायी शिविर (माओवादी सेना)” भन्नाले हतियार, खरखजाना र उपकरण लगायत माओवादी लडाकु एकाइ (युनिट) हरूलाई राख्न र उनीहरूलाई सेवाहरू उपलब्ध गराउनका लागि अस्थायी रूपमा तोकिएको

- र स्पष्ट रूपमा परिभाषित भौगोलिक क्षेत्र सम्झनु पर्छ । माओवादी सेनाका सबै तहहरूका लागि अस्थायी शिविरहरू व्यवस्था गरिएको छ ।
- (२) “ब्यारेकमा राख्ने (नेपाली सेना)” भन्नाले हतियार, खरखजाना र उपकरण लगायत नेपाली सेनाका एकाइ (युनिट)हरूलाई ब्यारेकमा राख्ने/खटाउने कार्य सम्झनु पर्छ । यस सम्झौतामा अन्यत्र तोकिएका क्रियाकलापहरूकालागि वा पक्षहरूबीच आपसी रूपमा अन्यथा सहमति भएकोमा बाहेक गुल्म (कम्पनी) भन्दा तल्लो तहको कुनै पनि एकाई (युनिट) लाई स्वतन्त्र रूपमा परिचालन गरिने छैन ।
- (३) “सुरक्षित हतियार भण्डारण क्षेत्रहरू” भन्नाले हतियार, गोलागद्दा तथा विष्फोटक पदार्थहरूको भण्डारण गर्नका लागि प्रयोग गरिएका नियमित गोलागद्दा भण्डार सहितका सैनिक ब्यारेकहरू वा जिम्मेवार एकाइ (युनिट) बाट नियन्त्रित र सुरक्षा दिईएका अस्थायी शिविरहरूको विशेष परिधि (पेरिमिटर) भित्र स्थापित भण्डारण कन्टेनरहरू सम्झनु पर्दछ ।
- (४) “पक्षहरू” भन्नाले नेपाल सरकार (नेपाली सेना समेत) र नेपाल कम्युनिस्ट पार्टी (माओवादी) (माओवादी सेना समेत) सम्झनु पर्दछ ।
- (५) “संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय अनुगमन” भन्नाले यस सम्झौतामा उल्लिखित सर्तहरूको सापेक्षिक परिपालना निर्धारण गर्न र सबै पक्षहरू तथा अन्य सम्बद्ध पक्षहरूलाई आफ्ना ठहरहरूको जानकारी गराउन संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय नियोगबाट गरिएका सबै प्रयत्नहरू सम्झनु पर्दछ ।
- (६) “संयुक्त अनुगमन समन्वय समिति” भन्नाले संयुक्त राष्ट्र सङ्घको अध्यक्षतामा गठित दुवै पक्षका सदस्यहरू रहेको अनुगमन, रिपोर्टिङ्ग र समन्वय समिति सम्झनु पर्दछ । पक्षहरूले यस सम्झौताको पालना गरे नगरेको सम्बन्धमा यस सम्झौताको धारा ६.१ को व्यवस्थाअनुसार संयुक्त अनुगमन समन्वय समितिले सुपरीवेक्षण गर्ने छ ।
- (७) “संयुक्त अनुगमन टोलीहरू” भन्नाले शत्रुतापूर्ण कार्य को अन्त्य (cessation of hostility) को अनुगमन गर्न सहयोग पुराउने निकायहरू सम्झनु पर्दछ । संयुक्त अनुगमन टोलीहरू क्षेत्रीय र स्थानीय तहमा तथा मोबाइल टोलीहरूमा परिचालित हुने छन् । एकजना संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय अनुगमनकर्ता टोली नेता हुने प्रत्येक टोलीमा नेपाली सेनाको एकजना अनुगमनकर्ता र माओवादी सेनाको एकजना अनुगमनकर्ता रहने छन् । संयुक्त अनुगमन टोलीहरूलाई हतियार भण्डारण निरीक्षण गर्ने कार्यमा प्रयोग गरिने छैन । संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय अनुगमन टोली र माओवादी सेनाको प्रतिनिधिले माओवादी सेना रहेका अस्थायी शिविरहरूको निरीक्षण गर्ने छन् । संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय अनुगमन टोली र नेपाली सेनाको प्रतिनिधिले नेपाली सेनाका ब्यारेकहरूको निरीक्षण गर्ने छन् ।

- (द) “माओवादी सेनाका लडाकूहरू” भन्नाले यस सम्झौताको प्रयोजनका लागि २०६३ जेठ ११ (२५ मे २००६) भन्दाअघि सेवा प्रवेश गरेका, बालिग र नेकपा (माओवादी) को परिचय-पत्र तथा पक्षहरूबाट मन्जूर गरिएका अन्य माध्यमहरू समेतबाट आफ्नो सेवा प्रदर्शन गर्न सक्षम, कर्तव्य पालनामा नियमित र सक्रिय रूपमा खटिएका माओवादी सेनाका सदस्यहरू समेतलाई जनाउँछ ।

१.३ प्रवर्द्धन

पक्षहरूले आफ्ना कमाण्डर, सदस्य र सम्वद्ध समूहहरूमा यस सम्झौताको र यसका व्यवस्थाहरूको परिपालनाको सम्वन्धमा सचेतना प्रवर्द्धन गर्ने छन् ।

पक्षहरू, नेपाल सरकार, नेपाली सेना, नेकपा (माओवादी) र माओवादी सेनाले स्थानीय समुदाय र पक्षहरूका कमाण्डर, सदस्य र सम्वद्ध समूहहरूले संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय कार्यादेश तथा यस सम्झौतामा उल्लिखित पक्षहरूका सम्पूर्ण दायित्वहरू बुझेको सुनिश्चित गर्नको निम्ति संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय नियोगको सहयोगमा एक सचेतनामूलक कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने छन् । जानकारीमूलक कार्यक्रमहरूमा स्थानीय भाषाहरूमा बैठकका कामकारवाही गर्ने, मुद्रण र विद्युतीय माध्यमको प्रयोग गर्ने कुराहरू समेत समावेश हुने छन् ।

१.४ चरणहरू

यो सम्झौता हस्ताक्षर भएपछि लागू हुने छ । त्यसपछि देहाय बमोजिमका चरणहरूमा यो सम्झौताको कार्यान्वयन गरिने छ ।

- (१) रिपोर्टिङ्ग र प्रमाणीकरण,
- (२) सैन्य बलको पुनःखटनपटन (redeployment) र एकट्टा (concentration),
- (३) माओवादी सेनालाई अस्थायी शिविरमा राख्ने, नेपाली सेना ब्यारेकमा रहने तथा हातहतियारको नियन्त्रण, र
- (४) सम्झौताको पूर्ण परिपालना ।

यी सबै कार्यहरू सम्पन्न गर्नका लागि पक्षहरूले संयुक्त राष्ट्र सङ्घसँग परामर्श गरी एउटा विस्तृत र व्यावहारिक समयतालिका तर्जुमा गर्ने छन् ।

२. रिपोर्टिङ्ग र प्रमाणीकरण

पक्षहरूले आ-आफ्ना सेनाहरूको बारेमा विस्तृत जानकारी दिने छन् र संयुक्त राष्ट्र सङ्घले यस्तो जानकारीलाई उपयुक्त गोपनीयताका साथ उपयोग गर्ने छ । पक्षहरूले देहायका कुराहरू लगायत वर्तमान भण्डारणहरू देखाउने नक्सा र रेखाङ्कनहरू उपलब्ध गराउने छन्:

- (१) सैन्य क्रम (order of battle)/सैनिक संरचना, सङ्गठन, सैनिकको खटनपटन र सङ्ख्या,

- (२) धराप, बारुदी सुरुड, विष्फोट नभएका गोलीगट्टा, स्टान्डर्ड विस्फोटक पदार्थहरू, अपरिष्कृत विष्फोटक उपकरण (improvised explosive devices) र यस्ता साम्रगीहरूको वास्तविक अवस्थिति,
- (३) क्याम्पसँग सम्बन्धित सडक, मार्ग, ट्रेल र बाटोहरू बारेको आवश्यक जानकारी,
- (४) पक्षहरू, नेपाली सेना र माओवादी सेनाहरूसँग काम गर्ने सशस्त्र वा निशस्त्र समूहहरू एवं उनीहरूको जिम्मेवारी लगायतको जानकारी, र
- (५) हतियार र सेनाहरूको स्थिति/व्यवस्थाको उपयुक्त अनुगमन गर्नका लागि संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय नियोगले मागेको अन्य जानकारी ।

संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय नियोगले अनुगमनकर्ताहरू खाँटिएपछि तुरुन्तै यस्ता जानकारीको जाँच गर्ने छ ।

३. सैन्य बलको पुनःखटनपटन र एकट्ठा

नेपाली सेना र माओवादी सेना दुवैले सैन्य बलहरूको पुनःखटनपटन र एकट्ठाको लागि विस्तृत योजना, समय तालिका र विधिहरू संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय नियोगलाई उपलब्ध गराउने छन् ।

नेपालभित्रका सबै लडाकुहरूको पुनःखटनपटन र एकट्ठाको कार्य (नेपाली सेना ब्यारेकभित्र र माओवादी सेनाहरू अस्थायी शिविरभित्र जाने) संयुक्त राष्ट्र सङ्घसँग परामर्श गरी सम्पन्न गरिने छ । संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय अनुगमनकर्ताहरू आएपछि उनीहरूले सैन्य बलहरूको पुनःखटनपटन र एकट्ठाको अनुगमन गर्ने छन् ।

सरकारी, सार्वजनिक र निजी भवन, जमिन तथा अन्य सम्पत्तिहरूको अभिलेख खडा गरी तत्कालै फिर्ता गर्न दुवै पक्ष सहमति व्यक्त गर्दछन् ।

पक्षहरूले स्वतन्त्र आवागमन प्रवर्द्धन र प्रत्याभूत गर्न र भय तथा त्रासमुक्त वातावरण तयार गर्ने उद्देश्यले सबै सैनिक र अर्ध सैनिक जाँचकेन्द्र (चेकपोष्ट) हरू हटाउने छन् ।

नेपाल प्रहरी र सशस्त्र प्रहरी बलले जन आन्दोलनको भावना र मर्म, शान्ति सम्झौता एवं प्रचलित कानूनअनुसार कानून र व्यवस्था बहाल राख्ने तथा अपराध अनुसन्धानको कार्य चालू राख्ने छन् । २०६३ कात्तिक २२ (८ नोभेम्बर २००६) गतेका निर्णयहरूको मर्म तथा शान्ति सम्झौताको भावना अनुरूप राज्य वा राज्य संयन्त्रको कुनै पनि क्षेत्रमा समानान्तर वा अन्य स्वरूपको संयन्त्र सञ्चालन नगर्न दुवै पक्ष सहमत छन् । नेपाल सरकार तथा सार्वजनिक निकायका कर्मचारीहरूलाई देशको कुनै पनि भागमा स्वतन्त्र रूपमा आवतजावत गर्न, आफ्नो कर्तव्य पालन गर्न तथा आफ्नो कार्यसम्पादनको सिलसिलामा तिनीहरूलाई कुनै पनि किसिमको बाधा अवरोध खडा नगर्न र त्यस्तो अवरोध खडा हुन नदिन तथा उनीहरूको काममा सहयोग गर्न सबै पक्षहरू सहमत छन् ।

४. माओवादी सेनालाई अस्थायी शिविरमा राख्ने, नेपाली सेनालाई ब्यारेकमाख्ने, राख्ने र हातहतियार नियन्त्रण गर्ने कार्य

४.१ माओवादी सेनालाई अस्थायी शिविरमा राख्ने

संयुक्त राष्ट्र सङ्घलाई प्रेषित पत्रमा व्यक्त प्रतिबद्धता अनुसार माओवादी सेनाका लडाकुहरू र उनीहरूका हतियारहरू तोकिएका अस्थायी शिविरहरूमा सीमित रहने छन् । कार्यान्वयन हुनु अगावै तय गरिएको विस्तृत योजना र तयारीअनुसार अस्थायी शिविरहरू राखिने छन् । माओवादी सेनाका लडाकुहरू अस्थायी शिविरमा रहे पछि नेपाल सरकारले उनीहरूको रसदपानी लगायत अन्य आवश्यक व्यवस्था गर्ने छ । कार्यान्वयन भएपछि विस्तृत अवधारणाले राम्रो सञ्चार र उपयुक्त प्रबन्धहरू (logistics) सुनिश्चित गर्ने छ । संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय अनुगमनकर्ताहरू अनुगमन गर्ने प्रयोजनको लागि कुनै तथा सबै अस्थायी शिविरहरूमा प्रवेश गर्न पाउने छन् ।

४.१.१ कमाण्डरको जिम्मेवारी

माओवादी सेनाको अस्थायी शिविर नियन्त्रण गर्न साईटको प्रशासनमा माओवादी सेनाको नियमित संरचना प्रयोग गरिने र माओवादी सेनाको नियमित चेन अफ कमाण्ड तथा नियन्त्रण उपयोग गरिने छ ।

सात ओटा मुख्य अस्थायी शिविरहरू रहने र प्रत्येक मुख्य शिविर वरिपरि तीन/तीन ओटाका दरले २१ ओटा सहायक शिविरहरू रहने छन् । पक्षहरू अन्यथा सहमत भएकोमा बाहेक सहायक शिविर मुख्य शिविरबाट दुई घण्टाको सवारी दूरीभित्रै पर्ने गरी राखिने छ ।

तोकिएका सात ओटा मुख्य शिविरहरू माओवादी सैनिक साइट कमाण्डरको र सहायक शिविरहरू तोकिएका सहायक कमाण्डरहरूको कमाण्ड, नियन्त्रण, सञ्चार र जानकारीअन्तर्गत रहने छन् ।

साइटका कमाण्डरहरूले प्रत्येक साईटको सम्बन्धमा देहायका कुराहरूको विस्तृत जानकारी संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय नियोगलाई उपलब्ध गराउने छन् :

(१) नक्सामा देखाइएका एकाइ (युनिट) र सहायक एकाइ (सवयुनिट)

हरूको कमाण्ड संरचना,

(२) गूल्म तह तलसम्मका कमाण्डरहरूको नाम,

(३) सञ्चार प्रणाली,

(४) कर्मचारीहरूको पूर्ण सूची,

(५) हातहतियारको पूर्ण सूची अर्थात् किसिम, सङ्ख्या, क्रम सङ्ख्या र मुख्य अस्थायी शिविरहरूभित्र भण्डारण अन्तर्गतको क्यालीवर,

(६) खरखजानाको विवरण, किसिम, लट सङ्ख्या र परिमाण, र

(७) साईटको सुरक्षाकोलागि खटाइने गार्डहरूको नामावली, त्यस्तो खटनपटनको लागि आवश्यक हातहतियार र खरखजानाको पूर्ण सूची (मुख्य र सहायक शिविर तहमा) ।

साइट कमाण्डरको जिम्मेवारीमा देहायको जिम्मेवारी समेत समावेश हुने छ,

- (१) क्याम्पको सुरक्षा, साइटमा प्रवेश नियन्त्रण गर्ने समेत,
- (२) संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय नियोग, र सम्बद्ध कर्मचारी, मालसामान र सेवाको सुरक्षा, उनीहरूको आवतजावत गर्ने स्वतन्त्रता र हित सुनिश्चित गर्ने,
- (३) संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय नियोगसँगको सहयोगमा धारा २ अनुसार जानकारी उपलब्ध गराउने,
- (४) विस्तृत शान्ति सम्झौताको भावनाअनुसार लाइभ फायर अभ्यासबाहेक अनुशासन, मनोबल र साधारण तालिमसम्बन्धी कार्य गर्ने,
- (५) नियमित (रुटिन) कार्य र सैनिकहरूको नियन्त्रण, र
- (६) प्रबन्धहरू (लर्जिष्टिक) र क्याम्पसम्बन्धी सेवाहरू (नेपाल सरकार र सहायता दिने अन्य निकायहरूसँगको सहयोगमा) ।

४.१.२ हतियारको भण्डारण र नियन्त्रण

परिधि (पेरिमिटर) सुरक्षा गर्ने प्रयोजनको लागि देहाय बमोजिम व्यवस्था भएकोमा बाहेक, माओवादी सेनाका सम्पूर्ण हतियार र खरखजाना संयुक्त राष्ट्र सङ्घले अनुगमन गर्ने गरी सात ओटा मुख्य अस्थायी शिविरहरूमा सुरक्षित किसिमले भण्डारण गर्ने कुरामा पक्षहरू सहमत छन् । दुवै पक्षहरू सशस्त्र द्वन्द्वका समयमा प्रयोग गरिएका धराप तथा बारूदी सुरुङहरूको रेखाङ्कन गर्न तीस दिनभित्र आवश्यक जानकारी उपलब्ध गराई र त्यस्ता धराप र सुरुङहरू साठी दिनाभित्र निष्क्रिय पार्न, हटाउन एवं निर्मूल गर्न एक अर्कालाई सहयोग गर्ने छन् । सबै अपरिष्कृत विस्फोटक उपकरणहरू मुख्य अस्थायी शिविर ईलाकाबाट सुरक्षित दुरीभित्र रहेका तोकिएका स्थलहरूमा सङ्कलन गरिने छ । संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय नियोगसँग परामर्श गरी दुवै पक्षहरू यी स्थलहरूका बारेमा सहमत हुने छन् । काम नलाने उपकरणहरूलाई तुरुन्तै नष्ट गरिने छ । स्थिर उपकरणहरूलाई सुरक्षित रूपमा भण्डारण गरी देहायमा उल्लिखित पहरा प्रबन्धमा व्यवस्था भए बमोजिम त्यसलाई चौबीसै घण्टा सशस्त्र पहरा दिइने छ । पक्षहरूले त्यसपछि अपरिष्कृत विस्फोटक उपकरणहरूको विनास गर्नको लागि संयुक्त राष्ट्र सङ्घसँग परामर्श गरी समयतालिका र प्रक्रिया निर्धारण गर्ने छन् । अनुगमनकर्ता र माओवादी सैनिक कर्मचारी दुवैको सुरक्षा सुनिश्चित गर्न

कुनै पनि अपरिष्कृत विस्फोटक उपकरणहरू वा कच्चा (कुड) वम अस्थायी शिविर इलाकाभित्र ल्याइने छैन ।

मुख्य अस्थायी शिविरहरूमा हतियार र खरखजाना भण्डारण क्षेत्रको सुरक्षा व्यवस्था देहाय बमोजिम मिलाइने छ -

(१) तोकिएको क्षेत्र वरिपरि ताला लगाउने प्रवेशद्वार (गेट) सहितको बालियो पर्खाल लगाइने छ । निषेधित क्षेत्र स्पष्ट रूपमा देखाउने गरी पर्खालमा चिह्नहरू राखिने छन् ।

(२) हातहतियार भण्डारण डिपो मा सेतो रङ्ग लगाइएका भण्डारण गर्ने कन्टेनरहरू रहने र हतियारको सुरक्षित भण्डारण तथा सहज नियन्त्रणका लागि तखताहरू राखिने छन् । साथै त्यहाँ हतियारको पूर्ण फिहरिस्त (हतियारको किसिम, क्यालीवर र क्रम सङ्ख्या) पनि राखिने छ ।

(३) प्रत्येक भण्डारण कन्टेनरमा संयुक्त राष्ट्र सङ्घले उपलब्ध गराएको एकल ताल्चा लगाइने छ । तोकिएको मुख्य अस्थायी शिविरको कमाण्डरले चाबी राख्ने छ । भण्डारण स्थलमा संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय नियोगबाट उपलब्ध गराइएको चौबीसै घण्टा निगरानी गर्ने क्यामरा जडान गरी मुख्य अस्थायी शिविरमा रहेको संयुक्त राष्ट्र सङ्घको कार्यालयबाट अनुगमन गरिने छ । अध्यारो हुँदा स्वचालित रूपमा बल्ने बत्तीहरूको व्यवस्था गरिने छ ।

(४) संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय नियोगले निरीक्षण दर्ता संयन्त्रको व्यवस्था गर्ने छ । भण्डारण गर्ने कन्टेनर कहिले खोलिएको हो सो उल्लेख गरी प्रत्येक कन्टेनरको ढोकामा सो संयन्त्र टाँसिने छ ।

(५) संयुक्त राष्ट्र सङ्घको कार्यालय र शिविर कमाण्डरको कार्यालय दुवैमा संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय नियोगबाट उपलब्ध गराइएको साइरन सहितको सचेत गराउने संयन्त्र जडान गरिने छ । नियमित निरीक्षणको क्रममा “सुरक्षित वटन” बन्द नगरी कन्टेनरको ढोका खोलिएमा सो प्रणाली क्रियाशील हुने छ ।

(६) संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय अनुगमनकर्ताहरूले माओवादी सैनिक प्रतिनिधिको रोहवरमा हातहतियार भण्डारण क्षेत्र र कन्टेनरहरूको निरीक्षण गर्ने छन् ।

प्रत्येक मुख्य अस्थायी शिविरमा तोकिएका गार्डहरूबाट स्पष्टतः परिभाषित परिधि सुरक्षाको लागि मात्र प्रयोग हुने गरी एकै खालका बनोट (मेक) र मोडेलका ३० ओटा हतियार राख्न पाइने र प्रत्येक सहायक शिविरमा सोही सर्तहरूअन्तर्गत प्रयोग हुने गरी १५ ओटा त्यस्ता हतियार राख्न पाइने छ । यस्ता सबै हतियारको बनोट र क्रम सङ्ख्या उल्लेख गरी रीतपूर्वक दर्ता गरिने छ र प्रयोग नभएका बेला तिनीहरूलाई सुरक्षागृह (गार्डहाउस) मा

बन्द गरी राखिने छ। संयुक्त राष्ट्र सङ्घसँग परामर्श गरी पक्षहरूले साभ्ना खतराको मूल्याङ्कनका आधारमा परिधि सुरक्षा गर्ने प्रयोजनका लागि आवश्यक हातहतियारको सङ्ख्याको आवधिक रूपमा पुनरावलोकन गर्ने छन्।

नेकपा (माओवादी) नेताहरूको सुरक्षा व्यवस्था सरकारसँगको सहमतिले गरिने छ।

संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय नियोगले माओवादी सेना रहेका मुख्य अस्थायी शिविरहरूमा पूर्णकालीन रूपमा उपस्थित भएर तथा स्थलगत भ्रमण र नियमित निरीक्षणहरूको माध्यमबाट यी प्रतिबद्धताहरूको अनुगमन गर्ने छ। अनियोजित रूपमा र विना सूचना यस्ता निरीक्षणहरू गरिने छन्।

४.१.३ मुख्य शिविरहरूमा माओवादी सैनिक लडाकुहरूको दर्ता व्यवस्था माओवादी सेनाका सबै लडाकुहरूको दर्ता मुख्य अस्थायी शिविर साइटमा गरिने छ। यस्तो दर्तामा उमेर, नाम, तह, एकाइ/गठनभित्र उसको जिम्मेवारी, सेवा प्रवेश गरेको मिति उल्लेख गर्ने व्यवस्था हुने छ, र यसले कर्मचारीको पूर्ण सूची तयार गर्ने आधार उपलब्ध गराउने छ। माओवादीका लडाकुहरूको साथमा हतियार रहेको वा नरहेको जेभए तापनि उनीहरूको दर्ता गरिने छ। कुनै हतियार साथमा रहेको भए त्यस्तो हतियारको किसिम र अवस्था उल्लेख गरिने छ। एकाइ/गठन विशेष आधारमा हातहतियारको कुल सङ्ख्या उल्लेख गरिने छ। २०६३ जेठ ११ (२५ मे २००६) भन्दा अघि माओवादी सेनाको सदस्य भएका व्यक्तिहरू मात्र अस्थायी शिविरमा रहनको लागि योग्य हुने छन्। पक्षहरूले संयुक्त राष्ट्र सङ्घसँग परामर्श गरी यो पहिलेदेखिको विद्यमान सेवालाई कसरी निर्धारण गर्ने भन्ने बारेमा सहमति गर्ने छन्।

यस दर्ता व्यवस्थाको अङ्गको रूपमा माओवादी सेनाका सबै लडाकुहरूले आफ्नो माओवादी सेनाको परिचय-पत्र प्रस्तुत गर्ने छन् र त्यसमा संयुक्त राष्ट्र सङ्घको छाप लगाइने छ। परिचय-पत्रहरूमा छाप लगाउने प्रक्रिया निर्धारण गरिने छ। यो दर्ता परिचय-पत्रको आधारमा माओवादी सेनाका सदस्यहरूलाई उपलब्ध गराइने कुनै पनि सहयोग, सहायता उपलब्ध गराइने छ। दर्ता नभएका व्यक्तिहरू सहायता पाउन योग्य हुने छैनन् र उनीहरूलाई अस्थायी शिविरमा बस्न दिइने छैन।

अस्थायी शिविर साइटमा रीतपूर्वक दर्ता भएका माओवादी सेनाका लडाकुहरू मात्रै स्तरीय मान्यताहरू पूरा गरी सुरक्षा फौजभित्र गरिने सम्भावित समायोजनका लागि योग्य हुने छन्। वर्खास्त गरिएको कर्मचारी सम्भावित समायोजनको लागि अयोग्य हुने छ। विस्तृत शान्ति सम्झौतामा सहमति भए बमोजिम एउटा विशेष समितिले सुरक्षा फौजभित्र समायोजन

हुनको लागि योग्य व्यक्तिहरूको निर्धारण गर्ने छ। यो समायोजनको प्रक्रियाको निर्धारण पक्षहरूबीच हुने भावी सम्झौताबाट हुने छ। दर्ता भएपछि, माओवादी सेनाको कुनै लडाकु २०४५ जेष्ठ १२ (२५ मे १९८८) पछि जन्मेको पाईएमा त्यस्तो लडाकुलाई सम्मानकासाथ बर्खास्त गरिने छ।

बर्खास्त गरिएका माओवादी सेनाका लडाकुहरूले सम्पूर्ण हातहतियार, बर्दी र अन्य सैनिक सरसामान/उपकरण बुझाउनु पर्ने र त्यस्ता लडाकुहरू पक्षहरूसँग परामर्श गरी संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय अनुगमनकर्ताहरूले आपसी रूपमा मन्जूर गरेकोमा बाहेक अस्थायी शिविरहरूमा फर्कने छैनन्। स्वेच्छक आधारमा हटाइएका कर्मचारीलाई उपलब्ध गराइने सहयोगको प्याकेजका बारेमा अस्थायी शिविरमा जानुभन्दा अगावै पक्षहरूबीच सहमति हुने छ। माओवादी सेनाका लडाकुहरूको रेखदेख, समायोजन र पुनर्स्थापनाको निम्ति अन्तरिम मन्त्रिपरिषद्ले एउटा विशेष समिति गठन गर्ने छ।

४.२ नेपाली सेनालाई ब्यारेकमा राख्ने कार्य

४.२.१ साधारण नियमहरू

संयुक्त राष्ट्र सङ्घलाई प्रेषित पत्रमा व्यक्त प्रतिबद्धता अनुसार नेपाली सेना आफ्नो ब्यारेकभित्र सीमित रहने छन् र नेपाली सेनाका हातहतियारहरू कसैको पक्ष वा विपक्षमा प्रयोग हुने छैनन्। नेपाली सेनाका बलहरू वा हातहतियार कुनै पनि पक्ष वा विपक्षमा प्रयोग भए नभएको अनुगमन गर्ने प्रयोजनका लागि संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय अनुगमनकर्ताहरूलाई नेपाली सेनाको कुनै वा सबै ब्यारेकहरूमा पहुँच प्राप्त हुने छ। निरीक्षणकोलागि नेपाली सेनाको कुनै ब्यारेकको भ्रमण गर्दा साइट कमाण्डरलाई विधिवत सूचना दिइने छ र संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय अनुगमन सैन्य र हातहतियारको व्यवस्थापनसम्बन्धी विषयहरूसँग मात्र सम्बन्धित हुने छ।

मन्त्रिपरिषद्ले सैनिक ऐन, २०६३ वा भविष्यमा बन्ने तत्सम्बन्धी कानूनअनुसार नेपाली सेनाको नियन्त्रण, परिचालन र व्यवस्थापन गर्ने छ। अन्तरिम मन्त्रिपरिषद्ले अन्तरिम संसद्/व्यवस्थापिकाको सम्बन्धित समितिको सुझाव लिएर नेपाली सेनाको लोकतन्त्रीकरणको विस्तृत कार्ययोजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने छ। यसअन्तर्गत नेपाली सेनाको उपयुक्त सङ्ख्या, लोकतान्त्रिक संरचना, राष्ट्रिय र समावेशी चरित्र निर्माण गर्दै लोकतन्त्र र मानवअधिकारको मूल्यद्वारा सेनालाई प्रशिक्षित गर्ने लगायतका कामहरू गरिने छन्।

४.२.२ कमाण्डरको जिम्मेवारी

नेपाली सेना ब्यारेकभित्र रहेको अनुगमन गर्न नेपाली सेनाको नियमित चेन अफ कमाण्ड, नियन्त्रण, सञ्चार र सूचना उपयोग गरिने छ। कमाण्डरहरूले संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय नियोगलाई देहायको कुराको विस्तृत जानकारी उपलब्ध गराउने छन् :

- (१) नक्सामा देखाईएका एकाइ (युनिट) र सहायक-एकाइ (सवयुनिट) को कमाण्ड संरचना,
- (२) गुल्म तह तलसम्मका कमाण्डरहरूको नाम,
- (३) सञ्चार प्रणाली,
- (४) सैन्य क्रम (order of battle)/सैनिक संरचना, सङ्गठन, सैनिकको खटनपटन र सङ्ख्या,
- (५) धराप, बारूदी सुरुड, विष्फोट नभएका गोलीगट्टा, विष्फोटक पदार्थहरू, अपरिष्कृत विष्फोटक उपकरण र यस्ता सामग्रीहरूको वास्तविक अवस्थिति, र
- (६) हातहतियार र सेनाहरूको व्यवस्थाको उपयुक्त अनुगमन गर्नका लागि संयुक्त राष्ट्र सङ्घले मागेको अन्य जानकारी।

नेपाली सेनाले संयुक्त राष्ट्र सङ्घ र सम्बद्ध कर्मचारी, मालसामान र सेवाहरूको संरक्षण, सुरक्षा, उनीहरूको आवतजावत गर्ने स्वतन्त्रता र हीत सुनिश्चित गर्ने तथा दफा २ अनुसार संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय नियोगसँगको सहयोगमा जानकारी उपलब्ध गराउने छ।

छानिएका नेपाली सेनाका ब्यारेकहरूमा दैनिक रूपमा उपस्थित भई, स्थलगत भ्रमण र नियमित निरीक्षण गरी संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय नियोगले यी प्रतिबद्धताहरूको अनुगमन गर्ने छ।

४.२.३ हातहतियारको भण्डारण र नियन्त्रण

संयुक्त राष्ट्र सङ्घलाई प्रेषित पत्रमा व्यक्त प्रतिबद्धता अनुरूप नेपाली सेनाका हातहतियारहरू कसैको पनि पक्ष वा विपक्षमा प्रयोग नभएको सुनिश्चित गर्न नेपाली सेना ब्यारेकभित्र सीमित रहने छ। माओवादी सेनाको तर्फबाट भण्डारण गरिएका हतियारको बराबरी सङ्ख्यामा नेपाली सेनाले आफ्ना हातहतियारहरू भण्डारण गर्ने र एकल ताल्चा लगाई चाबी सम्बन्धित पक्षले राख्ने छ। सो ताल्चा लगाउने प्रक्रियामा संयुक्त राष्ट्र सङ्घको अनुगमनको लागि साइरन सहितको संयन्त्र जडान गरी दर्ता गर्ने। भण्डारण गरिएका हतियारको आवश्यक जाँचबुझ गरी संयुक्त राष्ट्र सङ्घले सो कार्य सम्बन्धित पक्षको रोहवरमा गर्ने छ। पक्षहरू दफा ४.२ मा उल्लिखित

सर्तहरूअन्तर्गत कृन् कृन् ब्यारेकमा नेपाली सेनाका हातहतियारको अनुगमन गर्ने हो सो पहिचान गरी तत्सम्बन्धमा सहमत हुने छन्। भण्डारण गर्ने कन्टेनरहरूमा हतियार राखिने छ।

४.२.४ पुनःखटनपटन र एकट्टा : नेपाली सेनाले गर्न पाउने क्रियाकलापहरू विस्तृत शान्ति सम्झौताको भावनाअनुसार नेपाली सेनाले गर्दै आएका सीमा सुरक्षा, आरक्ष क्षेत्र, संरक्षित क्षेत्र, बैंक, विमानस्थल, विद्युतगृह, टेलिफोन टावर, केन्द्रीय सचिवालयको सुरक्षा र विशिष्ट व्यक्तिहरूको सुरक्षा लगायतका कामहरूलाई निरन्तरता दिइने छ। रक्षा सचिवले यस्ता काममा खटाईएका सैन्य बलको सङ्ख्या र किसिम खुल्ने गरी यस्ता संस्था र संरचनाहरूको विस्तृत सूची तयार पारी राख्ने छ। अवस्था विशेषको आधारमा संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय अनुगमनकर्ताहरूले आवश्यक देखेमा यो सूची उनीहरूलाई उपलब्ध गराइने छ।

नेपाली सेनाले गर्न पाउने क्रियाकलापहरू देहाय बमोजिम छन्:

१. ब्यारेकभित्र गरिने नियमित सैनिक क्रियाकलापहरू र ब्यारेक तथा क्याम्पहरूभित्र गरिने नियमित तालिम/तोकिएका लाइभ फायरिंग दूरीहरूमा सीमित लाइभ फायरका अभ्यासहरू गर्नु अघि संयुक्त अनुगमन समन्वय समितिलाई ४८ घण्टाको पूर्व सूचना दिनु पर्नेछ।
२. सरकारले निर्देशन गरे बमोजिम सरकारी समारोह, परेड आदिमा भाग लिने।
३. सरकारले निर्देशन गरे बमोजिम सीमा सुरक्षाको व्यवस्था गर्ने।
४. व्यवस्था भए बमोजिम सवारी लगायत, एकल-एकल (one-to-one) आधारमा सैनिकहरूको उद्धार गर्ने।
५. व्यवस्था भए बमोजिम सवारी लगायत घातक (लीथल) उपकरण बाहेकका अन्य उपकरणको नियमित मर्मतसम्भार, विस्थापन गर्ने। घातक (लीथल) हातहतियारको मर्मतसम्भार र विस्थापन गर्ने कार्य अन्तरिम सरकारले तय गरे बमोजिम वा दुवै पक्षको सहमतिमा मात्रै गर्न सकिने छ।
६. नागरिक निकायहरूले निर्देशन गरे बमोजिम केन्द्रीय, क्षेत्रीय र स्थानीय तहमा विकास र निर्माणका कार्य गर्ने।
७. सरकारले निर्देशन दिए बमोजिम प्राकृतिक र अन्य प्रकोपको समयमा उद्धार कार्यमा सहयोग उपलब्ध गराउने।
८. संयुक्त राष्ट्र सङ्घको आह्वानमा शान्ति कायम राख्ने क्रियाकलापहरूमा तथा तत्सम्बन्धी सबै तयारी, यातायात, तालिम, उपकरणहरूको हस्तान्तरण गर्ने आदि कार्यमा भाग लिने।
९. अती विशिष्ट र विशिष्ट व्यक्तिहरूको सुरक्षा व्यवस्था गर्ने।

१०. सरकारले निर्देशन दिए बमोजिम महत्वपूर्ण संरचनाहरूको सुरक्षाको व्यवस्था गर्ने ।

११. नेपाल राष्ट्र बैंकको रकम ढुवानीमा सुरक्षा दिने व्यवस्था गर्ने । उपरोक्त सबै क्रियाकलापहरूको हकमा दफा ५.२ मा उल्लिखित सेनाको सूचना, हवाई आवागमन र अभ्याससम्बन्धी नियमहरू लागू हुने छन् ।

५. सम्झौताको पालना

५.१ निषेधित क्रियाकलापहरू

विस्तृत शान्ति सम्झौताको भावनाअनुसार र यस सम्झौताको परिप्रेक्ष्यमा नेपाली सेना ब्यारेकमा सीमित रहेपछि र माओवादी सेनाका लडाकुहरू अस्थायी शिविरमा बसिसकेपछि पक्षहरूले सुक्ष्म रूपमै देहायका क्रियाकलापहरू गर्ने छैनन् ।

१. हातहतियार साथमा लिई हिड्ने कार्य कानून विरुद्धको कार्य हो । हातहतियारको प्रदर्शन, त्रास र कुनै पनि किसिमको हिंसाको प्रयोग निषेध गरिएको छ र हातहतियारको प्रयोग कानुनी रूपले दण्डनीय छ ।
२. प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा एक अर्काप्रति लक्षित कुनै पनि किसिमका हातहतियारको प्रयोग वा आक्रमण गर्ने कार्य ।
३. आन्तरिक रूपमा विस्थापित व्यक्तिहरू, मानवीय र विकास कार्यकर्ताहरू र अन्य गैर-लडाकु व्यक्तिहरू लगायत कुनै पनि व्यक्तिलाई हानी पुराउने वा डर, त्रास देखाउने कार्य र उनीहरूका उपकरण र सम्पत्ति जफत गर्ने कार्य ।
४. धराप थाप्ने, हत्या र हिंसात्मक कारबाही ।
५. अपहरण गर्ने, गैरकानुनी थुनामा राख्ने वा कैद गर्ने, वेपत्ता पार्ने कार्य ।
६. नेपालभित्र र नेपाल माथि गरिने सबै आक्रमक सैन्य उडानहरू ।
७. सार्वजनिक/निजी/सरकारी, सैनिक वा संयुक्त राष्ट्र सङ्घको सम्पत्ति हानिनोक्सानी गर्ने वा जफत गर्ने कार्य र संयुक्त राष्ट्र सङ्घका सम्बद्ध कर्मचारी विरुद्धको आक्रमण ।
८. जमिनमुनि बारुद विछ्याउने वा अपरिष्कृत विस्फोटक उपकरण राख्ने कार्य, विध्वंसात्मक कार्य (स्याबोटेज) वा सैन्य जासूसी कार्य ।
९. अतिरिक्त सशस्त्र सेना भर्ना गर्ने वा एक अर्का विरुद्ध सैनिक हर्कत गर्ने कार्य, हातहतियार, खरखजाना र विष्फोटक पदार्थहरू ओसारपसार गर्ने कार्य समेत (यस सम्झौताका सर्तहरू बमोजिम पक्षहरूले आपसी सहमति जनाई पूर्व सूचना दिएको अवस्थामा बाहेक) ।
१०. इच्छा विपरीत तथा प्रचलित कानून प्रतिकूल नगद वा जिन्सी सङ्कलन गर्ने र सेवा लिने वा कर लगाउने कार्य ।

११. मानवीय सहयोग उपलब्ध गराउने वा नागरिकहरूको संरक्षण गर्ने काममा अवरोध पुराउने वा ढीलार्इ गर्ने कुनै पनि कारवाही ।
 १२. अन्तरिम सरकार वा सोको उत्तराधिकारीले स्वीकृत गरेका क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्ने मानवतावादी वा विकाससम्बन्धी निकायहरूको सुरक्षित, स्वतन्त्र र निर्वाध आवागमनमा रोक लगाउने कुनै पनि कार्य ।
 १३. लिङ्गमा आधारित हिंसाको सबै रूप र कार्य ।
 १४. मानिस र मालसामानको स्वतन्त्र आवागमनमा प्रतिबन्ध लगाउने कुनै पनि कार्य ।
 १५. संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय नियोगका प्रयत्नहरूमा व्यवधान पुराउने र संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय नियोगलाई सहयोग गर्न असमर्थ भएको मानिने कुनै पनि क्रियाकलाप, कुनै पनि ठाउँमा गस्ति गर्ने वा उडान भर्ने संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय नियोगको कार्यलाई निषेध गर्ने कार्य समेत ।
 १६. कुनै पक्षले आफ्नो उपकरण, कर्मचारी वा क्रियाकलापलाई संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय नियोग, अन्य संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय निकायहरू, रेडक्रस/रेडक्रिसेन्टको अन्तर्राष्ट्रिय समिति वा अन्य यस्तै कुनै सङ्गठनको उपकरण, कर्मचारी वा क्रियाकलाप हो भनी ढाकछोप गर्ने कुनै पनि प्रयत्न/उद्योग ।
 १७. संयुक्त अनुगमन समन्वय समितिको सहमति विना सैन्य बल र कुनै स्थितिको उपकरण वा दरबन्दीको पदलाई उनीहरूको आ-आफ्नो खटनपटन स्थिति वा दरबन्दी बाहिर पुनपरिचालन गर्ने कुनै पनि प्रयत्न/उद्योग ।
 १८. १८ वर्ष र सोभन्दा मुनिका बालबालिकालाई सशस्त्र बलमा प्रयोग गर्ने कार्य ।
 १९. सबै आक्रमक प्रजारवाजी र सैन्य कारवाही उक्साउने कार्य ।
पक्षहरूले यस सम्झौतामा अन्यत्र निषेध गरिएका क्रियाकलापहरू पनि गर्नु हुँदैन ।
- ५.२ गर्न पाईने क्रियाकलापहरू
- दुवै पक्षले गर्न पाउने क्रियाकलापहरूमा अन्तर्निहित मुख्य सिद्धान्त सशस्त्र द्वन्द्वबाट गैर-सैनिक व्यक्तिहरू तथा युद्धबाट प्रभावित क्षेत्रमा पर्ने असर निवारण गर्नु र शान्तिकोलागि आम समर्थन जुटाउनु हो । दुवै पक्षले गर्न पाउने क्रियाकलापहरूको सञ्चालन अन्तरिम सरकारको निर्णयअनुसार गरिने छ । सैनिक, हवाई गतिविधि र अभ्यासको बारेमा विधिवत सूचना दिनुपर्ने छ र त्यस्तो कार्य कम्तीमा ४८ घण्टा अगावै संयुक्त अनुगमन समन्वय समितिबाट स्वीकृत हुनु पर्नेछ ।
- गर्न पाइने क्रियाकलापहरूमा निम्नलिखित क्रियाकलापहरू समेत समावेश हुने छन् :

- (१) बारूदी सुरुङ र सैन्य अवरोधहरू हटाउने,
- (२) अन्तरिम सरकारको निर्णयअनुसार सडक सुधार र खुला गर्ने, पुल, पुलेसा तथा हवाई मैदानहरूको पुनर्स्थापना गर्ने समेतका कार्यहरू समेटिएका विकाससम्बन्धी क्रियाकलापहरू,
- (३) मानवीय उद्धार,
- (४) मानिस, मालसामान र सेवाहरूको स्वतन्त्र आवागमनमा सघाउ पुऱ्याउने जस्ता सामाजिक, आर्थिक क्रियाकलाप,
- (५) विदा स्वीकृत गराई बसेका, औषधोपचारको क्रममा रहेका वा पारिवारिक भेटघाटमा रहेका सादा पोशाकका हतियारविहिन सैनिकहरूलाई स्वतन्त्र रूपमा आवागमन गर्न दिने कार्य । पक्षहरू आपसी रूपमा सहमत भएकोमा बाहेक, कुनै पनि अस्थायी शिविर वा ब्यारेकमा रहेका कुल सैन्यमध्ये १२ प्रतिशतभन्दा बढीलाई एकसाथ विदामा बस्ने अनुमति दिइने छैन ।
- (६) सैनिक एकाइहरूलाई गैरघातक सामानहरू, खाना, पानी, औषधि, पेट्रोल, तेल र लुब्रिक्याण्ट, शैक्षिक सामग्री, पोशाक आदि आपूर्ति गर्ने, र
- (७) उपचारको लागि उद्धार ।

५.३ उल्लङ्घन

देहायका कार्यहरूलाई यस सम्झौताको उल्लङ्घन मानिने छ :

- (१) यो सम्झौताको उल्लङ्घन गर्ने कुनै पनि कार्य,
- (२) अनधिकृत सैनिक गतिविधि,
- (३) अनधिकृत भर्ती, बोलावट वा परिचालन,
- (४) सैनिक उपकरणको अनधिकृत भण्डारण,
- (५) मानवअधिकार, मानवतावादी कानूनको उल्लङ्घन वा जनताको आवागमनको स्वतन्त्रता, मालसामान र सेवाको स्वतन्त्र ओसारपसारमा अवरोध,
- (६) जासूसी, विध्वंसतात्मक कार्य, हवाई निगरानी र विध्वंस (Subversion) का कार्यहरू, र
- (७) सङ्घटकीलीन अवस्थामा वा उपचारका लागि उद्धार गर्नु परेको अवस्थामा बाहेक पक्षहरूलाई र संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय नियोगलाई ४८ घण्टाको सूचना नदिई अस्थायी शिविरहरू माथि गरिने सैनिक उडानहरू वा गैर-सैनिक वायुयान प्रयोग गरी गरिने सैनिक उडानहरू ।

६. संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय नियोग

यो सम्झौताको पालना भए नभएको कुराको अनुगमन (१) संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय अनुगमनकर्ताहरूबाट, वा (२) संयुक्त अनुगमन समन्वय समितिबाट यो सम्झौताका

अन्य व्यवस्थाहरूलाई दृष्टिगत गरी निर्णय भएकोमा संयुक्त अनुगमन टोलीहरूबाट हुने छ ।

संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय निकायले यस सम्झौताको पालनाका सम्बन्धमा पक्षहरूलाई प्रतिवेदन दिने छ । त्यसरी प्रतिवेदन दिदा यसले सीधै वा संयुक्त अनुगमन समन्वय समितिमार्फत दिन सक्ने छ ।

६.१ संयुक्त अनुगमन समन्वय समिति

नौ सदस्यीय संयुक्त अनुगमन समन्वय समितिको अध्यक्षको नियुक्ति संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय नियोगबाट हुने छ । माओवादी सेना र नेपाली सेनाबाट एक एक जना गरी दुई जना उपाध्यक्षहरू रहने छन् । बाँकी ६ जना सदस्यहरूमा संयुक्त राष्ट्र सङ्घका दुई जना, नेपाली सेनाका दुई जना र माओवादी सेनाका दुई जना रहने छन् । यी सबै सदस्यहरूको छनोट सम्बन्धित पक्षहरूबाट हुने छ ।

संयुक्त अनुगमन समन्वय समितिले सर्वसम्मतिको आधारमा निर्णय गर्ने छ । गतिरोध उत्पन्न भएको अवस्थामा, पक्षहरूले यस सम्झौताको पालना गरे नगरेको सम्बन्धमा महासचिव र अन्तरिम सरकार समक्ष सोको समाधानका लागि जानकारी/प्रतिवेदन पेश गर्ने अधिकार संयुक्त राष्ट्र सङ्घका महासचिवको प्रतिनिधिलाई हुने छ । अध्यक्षले महासचिवका प्रतिनिधिलाई र पक्षहरूका तोकिएका प्रतिनिधिहरूलाई संयुक्त अनुगमन समन्वय समितिका क्रियाकलापहरूको बारेमा नियमित रूपमा प्रतिवेदन दिने छ । संयुक्त अनुगमन समन्वय समितिले तीन ओटा मुख्य कामहरू गर्ने छ :

- (१) यस सम्झौताको कार्यान्वयन गर्न पक्षहरूलाई सहयोग गर्ने । संयुक्त अनुगमन समन्वय समिति यस सम्झौताका सर्तहरूअनुसार हातहतियार र सेनाको अनुगमन गर्ने र उपयुक्तता अनुसार धारा ५.२ बमोजिमका क्रियाकलापहरू स्वीकृत गर्ने केन्द्रीय समन्वयकारी निकाय हुने छ ।
- (२) विवाद समाधान संयन्त्रको रूपमा काम गर्ने । संयुक्त अनुगमन समन्वय समितिले यस सम्झौताको कार्यान्वयनसम्बन्धी सबै विवाद र सैन्य वा सञ्चालनसम्बन्धी कठिनाई, उजुरी, प्रश्न वा समस्याहरूको समाधान गर्ने छ ।
- (३) विश्वास निर्माण गर्ने कार्यमा सहयोग गर्ने । संयुक्त अनुगमन समन्वय समितिले पक्षहरूको आस्था र विश्वास प्राप्त गर्ने र नेपाली जनतामाफ्न यस सम्झौताका समग्र लक्ष्यहरू प्रबर्द्धन गर्ने उद्देश्यले काम गर्ने छ ।

यी लक्ष्यहरू हासिल गर्ने उद्देश्यले संयुक्त अनुगमन समन्वय समितिले देहायका आधारभूत सिद्धान्तहरूअनुसार काम गर्ने छ :

- (१) सम्भव भएसम्मको तल्लो तहमा सबै समस्या र विवादहरू समाधान गर्ने अर्थात् संयुक्त अनुगमन टोलीहरूलाई अख्तियार प्रत्यायोजन गर्ने ।
- (२) पक्षहरूका सरोकारका सबै घटनाहरूका सम्बन्धमा उपयुक्त अनुसन्धान गरी तत्सम्बन्धमा प्रतिवेदन दिने सक्रिय प्रयत्नहरूमार्फत संयुक्त रूपमा समस्याको समाधान तथा आस्था र विश्वास निर्माण गर्ने कार्यलाई प्रोत्साहन दिने ।

- (३) यस प्रक्रियामा हासिल गरिएका पाठहरूको आधारमा अधि बहने ।

संयुक्त अनुगमन टोलीहरूले स्थानीय तहमा र स्थलगत भ्रमणको माध्यमबाट संयुक्त अनुगमन समन्वय समितिलाई सहयोग गर्ने छन् । एकजना अन्तर्राष्ट्रिय अनुगमनकर्ता संयुक्त अनुगमन टोलीको नेता हुने छ र नेपाली सेनाको एकजना अनुगमनकर्ता र माओवादी सेनाको एकजना अनुगमनकर्ता टोलीका सदस्यहुने छन् । संयुक्त अनुगमन टोलीहरूको सङ्ख्या र खटनपटन संयुक्त अनुगमन समन्वय समितिको अध्यक्षले सो निकायसँग परामर्श गरी निर्धारण गरे बमोजिम हुने छ ।

संयुक्त अनुगमन टोलीका कामहरूमा निम्नलिखित कामहरू समेत समावेश हुने छन् :

- (१) गाउँ र समुदायहरूको भ्रमण गर्ने र नागरिक समुदायसँग सम्पर्क स्थापित गर्ने ,
- (२) संयुक्त राष्ट्र सङ्घका अन्य निकायहरूसँगको सहयोग र अन्तर्राष्ट्रिय सङ्घसंस्था र गैर-सरकारी संस्थाहरूसँग सम्पर्क स्थापित गर्ने ,
- (३) जानकारीको आदानप्रदान गरी तथा स्थानीय तनावलाई निष्क्रिय बनाई युद्धविरामको सञ्चालनको लागि अनुकूल कार्यवातावरण निर्माण गर्न पक्षहरूलाई सहयोग गर्ने ,
- (४) स्थानीय तहमा द्वन्द्व व्यवस्थापनको थालनी गर्नको लागि सक्रियतामूखी अवधारणा अवलम्बन गर्ने, र
- (५) यस सम्झौता, सन्दर्भ प्रकरण ५.१, को सम्भावित आरोपित उल्लङ्घनसँग सम्बन्धित उजुरीहरूको अनुसन्धान गरी परिपालना सुनिश्चित गर्ने उपायहरू सिफारिश गर्ने ।

तोकिएको हतियार भण्डारण निरीक्षण गर्नकालागि संयुक्त अनुगमन टोलीहरूलाई प्रयोग गरिने छैन ।

७. विविध

दुवै पक्षको सहमतिबाट प्रस्तुत सम्झौतामा कुनै पनि समयमा संशोधन गर्न सकिने छ । संशोधन गर्न चाहेमा सोको पूर्व लिखित सूचना अर्को पक्षलाई प्रदान गर्न दुवै पक्ष सहमत छन् । त्यसरी सूचना प्राप्त भएपछि दुवै पक्षको सहमतिबाट यस सम्झौतालाई संशोधन

गर्न सकिने छ । त्यस्तो संशोधनले गर्ने व्यवस्था मान्यताप्राप्त अन्तर्राष्ट्रिय मानवअधिकार र मानवतावादी कानूनका न्यूनतम मापदण्डहरूभन्दा न्यून हुने छैन ।

दुवै पक्ष प्रस्तुत सम्झौताको कार्यान्वयनका लागि आवश्यकतानुसार पूरक समझदारीहरूमा हस्ताक्षर गर्न मन्जूर गर्दछन् ।

दुवै पक्षले यस सम्झौताको नेपाली र अङ्ग्रेजी भाषाका प्रतिहरूमा हस्ताक्षर गर्ने छन् । संयुक्त राष्ट्र सङ्घको रोहवरमा यस सम्झौताको अङ्ग्रेजी भाषाको प्रतिमा हस्ताक्षर गरिने छ, र सोहीअनुसार, मतभिन्नता उत्पन्न भएका विषयहरूमा यस सम्झौताको अङ्ग्रेजी भाषाको प्रतिलाई आधिकारिक मानिने छ ।

सबै पक्षहरूबाट गरिने यस सम्झौताको व्याख्या र कार्यान्वयन विस्तृत शान्ति सम्झौताको मर्मबाट निर्देशित हुने छ ।

यो सम्झौता हस्ताक्षर भएको मितिदेखि लागू हुने छ र यसले २०६३ मङ्सिर १२ (२८ नोभेम्बर २००६) का दिन सम्पन्न यसै नामको सम्झौतालाई विस्थापित गर्ने छ ।

काठमाडौं नेपालमा २०६३ मङ्सिर २२ (८ डिसेम्बर २००६) का दिन सम्पन्न भयो ।

कृष्णबहादुर महारा
संयोजक
वार्ता टोली
नेकपा (माओवादी)

कृष्ण प्रसाद सिटौला
संयोजक
वार्ता टोली
नेपाल सरकार

